

Державна наукова установа
«Енциклопедичне видавництво»

ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

ТЕМАТИЧНИЙ РЕЄСТР ГАСЕЛ
з напрямку
«ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ»
(ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ.
УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА)
(у 2-х частинах)
Частина I
(А–Л)

ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА
«ЕНЦИКЛОПЕДИЧНЕ ВИДАВНИЦТВО»

ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

ТЕМАТИЧНИЙ РЕЄСТР ГАСЕЛ
З НАПРЯМУ

**«ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ»
(ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ.
УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА)**

(у 2-х частинах)

Частина I

(А–Л)

Київ 2022

УДК 030
В27

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво»
(Протокол №5 від 26 жовтня 2022 р.)*

*Рецензенти:
КОСТЕНКО Н. В., доктор філологічних наук, професор
КОВАЛІВ Ю. І., доктор філологічних наук, професор*

**В27 ВЕЛИКА УКРАЇНЬСЬКА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ. ТЕМАТИЧНИЙ РЕЄСТР
ГАСЕЛ з напрямку «Філологічні науки» (Теорія літератури. Українська
література) : у 2-х ч. / Укладачі: Гірік С. І., Мудрак-Ковалів О. В.; за заг.
ред. д.і.н., проф. Киридон А. М. Київ : Державна наукова установа «Енци-
клопедичне видавництво», 2022. Частина 1 (А–Л). 88 с.**

ISBN 978-966-97385-6-1

Тематичний реєстр гасел укладено з метою узагальнення та систематизації змістово-інформативного контенту з напрямку «Філологічні науки» (Теорія літератури. Українська література). Він містить перелік термінів із літературознавства, що включені до універсального національного видання «Велика українська енциклопедія». Перша частина реєстру охоплює гасла на літери А–Л.

Наукове видання орієнтоване на освітян, науковців, аспірантів, студентів, видавців, усіх, хто цікавиться літературознавчою проблематикою, енциклопедистикою, здійсненням проекту ВУЕ.

© Державна наукова установа
«Енциклопедичне видавництво»,
2022

ISBN 978-966-97385-6-1

ПЕРЕДМОВА

Реєстр гасел із вітчизняного літературознавства для «Великої української енциклопедії» (ВУЕ) вибудований із урахуванням загальних принципів добору термінів соціогуманітарної тематики для цього універсального довідкового видання.

Абсолютну більшість позицій у переліку літературознавчих термінів, які заплановано включити до ВУЕ, становлять гасла з біографіки та теорії літератури. Як і інші гасла, вони поділяються на дві категорії, виокремлення яких аналогічне поділу статей за більшістю інших наукових напрямів:

- загальні поняття і явища;
- біографічні гасла.

Найчисленнішими групами термінів є статті про персоналії, стилі, напрями, жанри в українському літературознавстві та терміни, пов'язані з теорією віршування.

Основними критеріями для включення таких гасел до «Великої української енциклопедії» є «значимість» та «вивченість». Кожен із них є доволі проблемним для точного визначення й «вимірювання» й потребує окремого розгляду.

Крім того, не можна ігнорувати енциклопедійну історію конкретного терміна в Україні. Серед іншого, ідеться про включення певних гасел до спеціалізованих літературознавчих довідкових видань, як-от:

1) «Українська літературна енциклопедія» (у 3 томах)¹ — перший загальний довідник з літературознавства в Україні, що видавався у 1988–1995 (опубліковано три томи з п'яти запланованих) і який усебічно, наскільки це було можливо в роки його виходу, висвітлює історію національної і світової літератури;

2) «Літературознавча енциклопедія» (у 2 томах) Ю. І. Коваліва²;

¹ Українська літературна енциклопедія : у 5 т. / Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка; Редкол.: І. О. Дзевєрін (відповід. ред.) та ін. Київ : Голов. ред. УРЕ ім. М. П. Бажана / ДП «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1988–1995. Т. 1–3.

² Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007.

3) «Мистецтво слова (Вступ до літературознавства)» А. О. Ткаченка³;

4) «Українське віршування XX ст.» Н. В. Костенко⁴ та ін.

З огляду на потребу максимально повного представлення у «Великій українській енциклопедії» гасел, присвячених літературному життю різних хвиль української еміграції, обов'язково має бути враховано енциклопедійну історію української діаспори, зокрема «Енциклопедію українознавства»⁵, «Енциклопедію української діаспори»⁶ й «Азбуковник. Енциклопедія української літератури»⁷. Ясна річ, згадані видання можуть служити лише орієнтиром, оскільки усі вони є спеціалізованими літературо- чи загалом українознавчими, а не універсальними.

Коло термінів, представлених у пропонованому тематичному реєстрі, базується не лише на перерахованих вище довідниках. Одним із орієнтирів для його підготовки став опублікований 2015 року Державною науковою установою «Енциклопедичне видавництво» загальний реєстр гасел майбутньої «ВУЕ»⁸. Проте, ТРГ з теорії літератури й української літератури містить суттєві розбіжності зі змістом цього видання, що особливо помітно саме в частині, присвяченій біографії.

Крім того, у цьому тематичному реєстрі наведено блок небіографічних гасел. До нього увійшли як понятійні статті з літературознавчої

³ Ткаченко А. Мистецтво слова (Вступ до літературознавства) / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. 2-ге вид., випр. і допов. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2003. 448 с.

⁴ Костенко Н. Українське віршування XX століття: 2-ге вид. / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : ВПЦ «Київський ун-т», 2006. 287 с.

⁵ Енциклопедія українознавства. Словникова частина : в 10 т. / Ред. В. Кубійович. Париж – Нью-Йорк : Молоде життя, 1955–1984; Енциклопедія українознавства. Словникова частина : т. 11: доповнення. Париж – Нью-Йорк : Молоде життя, 1995.

⁶ Видано два томи з запланованих 7: Енциклопедія Української Діаспори : у 7 т. Т. 1: Сполучені Штати Америки / гол. ред. В. Маркус. Київ : ІНТЕЛ, 2009–2018 (три книги з запланованих чотирьох); Енциклопедія Української Діаспори : у 7 т. Т. 4: Австралія — Азія — Африка. / гол. ред. В. Маркус. Київ : ІНТЕЛ, 1995.

⁷ Азбуковник: енциклопедія української літератури / Укл. Б. Романенчук. Філадельфія : Київ, 1969–1973 (другий том, на якому вимушено зупинилося видання, завершується літерою «Г»).

⁸ Велика українська енциклопедія. Словник / кер. авт. кол.: А. М. Киридон; відп. ред. О. А. Якубець. Київ : ДНУ «Енциклопедичне видавництво», 2015. 1406 с.

термінології, так і інформація про літературознавчі стилі, течії, напрями, групи, літературні журнали, альманахи тощо. З огляду на тісні між-дисциплінарні зв'язки між літературознавством і суміжними дисциплінами, до переліку включено низку термінів, які читач зустріне і в інших ТРГ «Великої української енциклопедії». Передусім ідеться про гасла з мовознавства (зокрема зі стилістики) й видавничої справи.

З огляду на універсальний характер «Великої української енциклопедії», під час підготовки пропонованого реєстру упорядники особливо увагу надавали значущості конкретного гасла для широкої цільової аудиторії. На відміну від спеціалізованих літературознавчих енциклопедій, до кола читачів цього видання входять люди різних фахів і професій. З огляду на це, під час роботи над ТРГ доцільно звертати увагу насамперед на передбачену частотність запитів читачів до статті про кожен окремий термін, уникаючи представлення явищ і персоналій, які цікаві перш за все фахівцям. Одним із орієнтовних допоміжних показників у доборі може слугувати вивчення творчості окремих персоналій і явищ у загальноосвітній школі (як тепер, так і в минулі роки, з огляду на зміни в затверджених Міністерством освіти і науки України навчальних програмах із української літератури), поширеність вивчення творів конкретних авторів у загальних курсах історії української літератури в закладах вищої освіти, популярність згадок про них у ЗМІ і блогосфері тощо. Крім того, враховувалися випрацювані колективом і редколегією «ВУЕ» загальні критерії включення персоналій. Так, до енциклопедії за умовчанням вносяться всі дійсні члени, члени-кореспонденти й іноземні члени Національної академії наук України, лауреати Національної премії України імені Тараса Шевченка, за сукупністю досягнень вносяться лауреати кількох державних і / або міжнародних премій тощо.

Крім гасел, присвячених власне літераторам, до ТРГ включено позиції про класиків українського літературознавства й найвідоміших літературних критиків, оскільки без урахування їхнього доробку неможливо сформувати цілісне уявлення про хід літературного процесу. Довідки про літературознавців вміщено відповідно до експертних рекомендацій Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України як профільної академічної установи, а також представників відповідних кафедр Київського національного університету імені Тараса Шевченка

та інших закладів (відповідно до запитів з боку Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво»).

Під час добору гасел із теорії віршування, інших галузей теорії літератури тощо перевага надавалася термінам, найуживанішим у неспеціальній літературі. Представлений реєстр є попереднім і публікується з метою збирання пропозицій щодо вдосконалення й доповнення «Великої української енциклопедії».

ТЕМАТИЧНИЙ РЕЄСТР ГАСЕЛ

- А-ба-ба-га-ла-ма-га**, книжкове видавництво, діє у м. Києві з 1992
- Абдураман (Абдурахманов), Іса** (нар. 1937), письменник, драматург, що пише кримськотатарською мовою; Україна
- Аберація**, хибність світобачення, відхилення від істини
- Абетка**, алфавіт, сукупність усіх літер, розміщених в усталеному для кожної мови порядку
- Абетковий вірш**, поетична форма, рядки, якої відтворюють послідовність літер в абетці
- Абзац**, частина тексту, композиційно найменша його одиниця, позначена відступом праворуч у початковому рядку
- Абракадабра**, незрозумілий набір слів, нісенітниця
- Абревіатура**, скорочення слів чи словосполучень
- Абреже**, виписка, витяг з твору
- Абстрагування**, мисленне розчленування речей і явищ для виокремлення їхніх сутнісних властивостей
- Абстракціонізм (у літературі)**, стильова течія авангардизму, позапредметної творчості, що в літературі зокрема набула форм потоку свідомості, антироману, шумової поезії тощо
- Абсурд**, прихована логічна суперечність, нонсенс, вислови, позбавлені глузду
- Абсурдизм** (абсурду література), жанр літератури, у творах якого зображуються підкреслено безмістовні дії персонажів або події
- «Авангард» (альманах)**, альманах київської філії організації футуристів — представників Нової Генерації
- «Авангард» (група)**, літературно-мистецька група в українській літературі 1920-х, лідером якої був В. Поліщук
- Авангард «нової хвилі»**, стильова тенденція пізнього авангардизму, «нематеріального мистецтва», характерна конструюванням сюжетів з людей, рослин, предметів (І. Клайн)
- Авангардизм (у літературі)**, напрям у літературі й мистецтві 20–21 ст., пов'язаний із запереченням традиційних художніх форм, канонів, нігілістичним ставленням до мистецької спадщини
- Авантюрний роман**, прозовий (як правило) твір із гострим динамічним сюжетом, обігруванням ризикованих ситуацій і пригод

Аверсія, сукупність риторичних фігур, активізована при безпосередньому звертанні до аудиторії мовця

«Авжеж», український літературно-мистецький журнал, виходив у м. Житомирі у 1990–1991

Автентичність, оригінальність, справжність

Автобіографія, літературно-документальний текст, центральною темою якого є життя його автора

Автограф, 1) власноручний підпис або напис; 2) власноручний авторський рукописний текст

Автокоментар, тлумачення автором власного твору

Автокритика, висловлювання письменника про власний твір

Автологія, літературний і стилістичний прийом у художньому (зазвичай поетичному) тексті, що полягає у вживанні слів і висловів у їхньому прямому значенні

Автоматизація, втрата новизни певного висловлення

Автоматичне письмо, прийом фіксування безпосереднього плину думки, переживань, вражень

Автоматичний аналіз дискурсу, методологія дослідження дискурсивних феноменів на основі моделювання механізмів їхньої соціокультурної зумовленості

Автонім, справжнє ім'я автора

Автопереклад, переклад тексту з однієї мови на іншу, зроблений його автором

Автор, фізична особа / особи, творчою працею якої створено твір

Авторедагування, вдосконалення автором свого закінченого твору, зазвичай під час його підготовки до видання

Авторизація, надання автором згоди на певну дію з його твором (переклад, інсценізацію чи екранізацію твору), затвердження автором готового перекладу твору

Авторитет канону текстового, безапеляційний вплив літературного канону на новий твір

Авторитет письма, деконструктивістська ідея, що полягає у визнанні переваги графічно зафіксованих текстів над усною словесністю

Авторство, немайнове право особи бути визнаною автором певного твору, передбачене законодавством про авторські й суміжні права

Авторська вказівка, засіб авторського акцентування першоджерела

Авторська глухота, неухважність письменника до специфіки мови

Авторська маска, спосіб приховування письменником своєї постаті

Авторська наративна ситуація, оповідна ситуація, залежна від позиції всевідного автора

Авторська правка, винесення автором у рукопис, гранку, верстку певних виправлень

Авторське втручання, втручання автора в перебіг зображуваних подій

Авторське мовлення, текст, у якому автор безпосередньо характеризує зображувані події

Авторський аркуш, див. **Аркуш авторський**

Авторський відступ, позафабульний елемент композиції літературного твору

Автоцензура, здійснення автором особистого контролю над власним твором

Автоцитата, цитата, взята автором із власного раніше написаного твору

Агада, сукупність різножанрових оповідних і моралістичних текстів талмудичної літератури й мідрашів

Агеева, Віра Павлівна (нар. 1958), літературознавець, критик, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1996); Україна

Агіографія, прозовий, зрідка віршовий життєпис канонізованих християнською церквою духовних подвижників; наукова дисципліна, що вивчає документи й літературні пам'ятки, пов'язані з життям і діяльністю святих

Агіонім, ім'я святого

Агітпроп, сукупність жанрів масового політично ангажованого мистецтва, поширена після Жовтневого перевороту 1917

Агіттеатр, заснований після Жовтневого перевороту 1917 різновид масового політичного театралізованого дійства

Аглютинація (у літературі), «склеювання» певних фрагментів монтажу в цілісну картину

Агон, 1) складник давньогрецької комедії й трагедії, суперечка дійових осіб; 2) публічні змагання

Аграматизм, порушення мовних норм

Адаптація тексту, спрощення тексту для полегшення сприйняття відповідно до віку, рівня освіти або рівня володіння іноземною мовою цільової аудиторії

Адвербіалізація повідомлення, одне з завдань редагування, яке полягає в пристосуванні повідомлення до того місця (локалізація), часу (темпоралізація) та ситуації (ситуатизація), в яких реципієнти його сприйматимуть

Адекватний переклад, точний, повноцінний переклад

Адельгейм, Євген Георгійович (1907–1982), літературознавець, критик; Україна

Адельфотес, граматика, укладена у 1588 Арсенієм Еласонським разом із учнями Львівської братської школи

Адонітiон, давньогрецька пісня дівчат на честь бога Адоніса

Адонічний вірш, λογαεδικний вірш у давньогрецьких жалобних піснях на честь бога Адоніса, мав вигляд усіченого диметра

Адріанова-Перетц, Варвара Павлівна (1888–1972), літературознавиця; Росія — Україна

Ажіотаж, посилене захвалювання певного явища, літературного твору, автора

Азбука-границя, у давній українській літературі — віршований буквар, укладена акровіршем азбука

«**Азбуковник**», енциклопедія української літератури, укладена Б. Романенчуком та видана у Філадельфії 1969

Азбуковники (алфавітники), анонімні рукописні збірники навчального настановчо-виховного і довідкового характеру, відомі з 1380-х

Азбучна війна, суперечки української громадськості Галичини у 19 ст. щодо спроб латинізувати українську абетку, спричинені двома різними проєктами латинки — на основі польської та чеської абеток

Айзеншток, Ієремія Якович (1900–1980), літературознавець, текстолог; Україна

Айтис, урочисте пісенне змагання акинів в казахській, каракалпакській, киргизькій усній словесності

«**Академічна громада**», українське товариство (Краків, 1888–1895; Львівський університет, 1896–1921)

«**Академічеський кружок**», студентське товариство москвофілів у м. Львові (1871–1895)

«**Академічне братство**», українське студентське товариство (1882–1896) на базі «Академічної бесіди» й «Дружнього лихваря»

Академічне видання, різновид критичних видань літературних текстів, супроводжених науковим апаратом

Академічне літературознавство, наукове літературознавство, сформоване в 1840-ві роки

Академії літературні, літературні товариства із виборним членством, створені за зразком академій мистецтв

Акаталектика, відповідність клавзули метричній структурі вірша

Акафіст, гімнографічний твір на честь Ісуса Христа, Діви Марії, святих, сформований у Візантії в добу пізньої античності та раннього середньовіччя

Акварель (у літературі), короткі фрагментарні оповідання, в яких передано безпосереднє живе враження дійсності у пластично-зорових образах

Акмеїзм, літературна модерністська течія в російській літературі поч. 20 ст., що протистояла символізму

«Акорди», антологія української лірики від смерті Т. Шевченка, видана у 1903 І. Франком

Акрівірш, віршова форма, вірш, у якому перші літери кожного рядка, прочитані вертикально, утворюють певний текст

Акрівіршеві поети, автори акрівіршів, поширюваних в Україні у рукописній формі упродовж 17–18 ст.

Акронім, різновид абрєвіатури, що сприймається як цілісне слово, напр.: МАРС (Майстерня революційного слова)

Акт (у літературі), завершена частина драматичного твору

Актант, тип «синтаксичної позиції» без семантичної й ідеологічної окресленості у вигляді абстрактного вираження функціональної сутності персонажа

Активізм, авангардистська стильова течія в німецькому літературно-мистецькому експресіонізмі початку 20 ст.

«Активісти», угорська авангардистська група (1915) при журналі «A tett» («Дія»)

Активна лексика, запас слів, який письменник застосовує у своєму творі

Активний романтизм, див. **Романтика вітаїзму**

Актор, виконавець ролей драматичного твору

Актуалізація, реалізація внутрішніх можливостей художнього мовлення згідно з метою мовленнєвої ситуації

Актуальність твору, те саме, що й злободенність

Акультурація, взаємовплив культур, результат впливу, що характеризується сприйняттям однією з культур елементів іншої та виникненням нових культурних явищ

Акцент (у літературі), 1) виділення окремого слова або речення шляхом його посилення з метою підкреслення смислового значення; 2) у силабо-тонічному і тонічному віршуванні — наголос на сильному складі

Акцентуація, система наголосів мови, що відіграє важливу роль у віршовій метриці

Акція, тип цілеспрямованої за дією фабули у художньому творі

Аланакара, поетичний прийом у давньоіндійській поезії, норматив риторичних фігур, що означував специфіку літературного твору, зумовлену багатозначністю мови

Алегореза, двоплановий метод тлумачення неоднозначних знакових систем на основі безпосередньо даного, дослівного значення

Алегоричний епос, різновид середньовічної латиномовної літератури й народної словесності з застосуванням абстрактних понять в художніх образах

Алегорія, різновид інакомовлення, в основу якого покладено порівняння, двопланове зображення

Алегроформи, усічені форми слів та словосполучень, поширені в усному мовленні

Александрійська лірика, лірика поетів елліністичної доби Александрії Єгипетської, характерна зверненням до внутрішнього світу, душевних переживань людини (Каллімах, Теокрит та ін.)

Александрійський вірш, силабічний, внутрішньо симетричний дванадцятискладник із цезурою посередині, з наголосом на шостому й дванадцятому складах

Александров, Володимир Степанович (1825–1894), письменник і фольклорист; Україна

Алігат, поєднання в одній книзі під однією оправою двох чи кількох творів, іноді відмінних за жанром

Алітерація, стилістичний прийом, різновид інструментування, полягає в повторенні однакових приголосних

Алкеєва строфа, поширена в античному віршуванні чотирирядкова логаетична строфа з двох одинадцятискладників, одного дев'яти-

- складника, одного десятискладника, пов'язана з творчістю еольського поета Алкея (7–6 ст. до н.е.)
- Алкеїв вірш**, віршовий розмір античної поезії, запроваджений Алкеєм, утворений різнометричними (логаедичними) стопами
- Алкманів вірш**, віршовий розмір античної поезії, запроваджений спартанським поетом Алкманом, складається з дактилічних акатактичних диметрів (7 ст. до н.е.)
- Алогізм (у літературі)**, внутрішня суперечність у тексті
- Алограф** (у текстології, літературі і криміналістиці), підпис під твором, рукописом людини, яка не є його автором, з метою містифікації або підробки
- Алонім (у літературі)**, ім'я реальної особи, яке (зазвичай за узгодженням із нею) використовує справжній автор твору, і підпис під публікацією, зазвичай для уникнення цензурних обмежень
- Алчевська, Христина Олексіївна** (1882–1931), письменниця, педагог; Україна
- Альба**, поширена форма куртуазної лірики 11–12 ст., моноримна, строфічна, з ямбічними стопами, рефреном; вечірня пісня трубадурів
- Альбомна лірика**, вірші переважно салонного та інтимного характеру, записані у спеціальний зошит
- Альманах**, різновид серійного або продовжуваного видання з невідзначеною періодичністю (літературного, наукового, науково-популярного), у якому зібрано тексти за певною ознакою: тематикою, жанром тощо
- Альтернанс (у літературі)**, правила чергування рим у віршах строфічної будови: чоловічі й жіночі закінчення мають бути зв'язані римою
- Альтернація**, комбінація оповідних послідовностей, виражена в одній чи в кількох наративних ситуаціях
- Альтернований ритм**, чергування ямбів або хореїв з пірихіями
- Алюзія**, художньо-стилістичний інтертекстуальний прийом використання автором у тексті лаконічного відсилання до певного літературного джерела, явища культури
- Амадіси**, цикли середньовічних оповідань про лицарські пригоди
- Амбівалентність**, двозначність, в якій кожна з двох настанов урівноважується протилежною

Абросіанська (амброзіанська) строфа, строфа гімну, запроваджена св. Амбросієм (4 ст.), складається з катренів, написаних ямбічним диметром

Амебейна композиція, будова художнього твору за принципом смислового й синтаксичного паралелізму, повторення композиційно важливих частин

Амірян, Сєда (1926–1993), літературознавиця, дослідниця вірмено-українських літературних зв'язків; Вірменія

Амосов, Микола Михайлович (1913–2002), хірург, письменник; Росія — Україна

Ампліфікація (у літературі), збільшення обсягу тексту під час перекладу

Амфібрахій, 1) у силабо-тонічному віршуванні — трискладова стопа з наголошеним другим складом, 2) в античній версифікації — трискладова стопа на чотири мори з довгим середнім складом

Амфімакр, 1) стопа античного віршування з п'яти мор, утворена двома довгими складами та одним коротким між ними, 2) в українській силабо-тоніці — стопа дактиля з додатковим акцентом на третьому складі або анапеста з додатковим наголосом на першому складі

Анаграма, 1) перестановка літер у слові у зворотному порядку, також слово, утворене внаслідок такої перестановки; 2) підпис художника у скороченій формі

Аналіз літературний, спосіб наукового тлумачення літературного твору

Анапест, 1) у силабо-тонічному віршуванні — стопа, що складається з двох ненаголошених і одного наголошеного на кінці складу, 2) в античному віршуванні — трискладова стопа тривалістю в чотири мори

Анастрофа, зміна прямого порядку слів у реченні або словосполученні на непрямий без порушення змісту

Андеграунд, явище культури 20 ст., опозиційне панівній культурній політиці, орієнтоване на епатаж, бунтарство

Анджейовський, Антон Лукіянович (1785–1868), ботанік, зоолог, садівник, письменник; Україна

Андіївська, Емма Іванівна (нар. 1931), письменниця, художниця, представниця сюрреалізму та герметизму, лауреат Національної

премії України ім. Тараса Шевченка (2016); Україна — США — Німеччина

Андрелла, Михайло (1637–1710), релігійний письменник-полеміст; Україна

Андріяшик, Роман Васильович (1933–2000), письменник, Національна премія України ім. Тараса Шевченка (1998); Україна

Андрузький, Георгій Львович (1827–?), громадський діяч, поет, учений, член Кирило-Мефодіївського братства (1846–1847); Україна

Андрусишин, Костянтин-Генрі (1907–1983), лексикограф, літературознавець, журналіст, перекладач, фахівець з історії французької та української літератури; Канада

Андрусяк, Михайло Миколайович (1955), письменник, публіцист, перекладач, Національна премія України імені Тараса Шевченка (2010); Україна

Андрухович, Софія Юрївна (1982), письменниця, перекладачка, публіцист; Україна

Андрухович, Юрій Ігорович (1960), письменник, поет, прозаїк, перекладач, есеїст; Україна

Анекдот, фольклорний та літературний жанр, коротка гумористична або сатирична оповідь із несподіваним, парадоксальним фіналом

Анонім, 1) автор, який приховує свою особу, не називаючи імені й не залишаючи способів ідентифікувати його, 2) у літературі — твір без зазначення автора, встановити якого з тих чи інших причин неможливо

Антигерой, персонаж літературного тексту, позбавлений характерних рис героя, іноді наділений рисами лиходія

Антимистецтво, термін, що використовується на позначення низки понять і відносин, які відкидають попереднє визначення мистецтва, а також саме це поняття в цілому

Антипод, персонаж мистецького твору, який своїми моральними якостями, поведінкою, вчинками чи становищем (статусом) протиставлений іншому персонажу

Антироман, різновид модерного роману у французькій літературі середини 20 ст.

Антитеза (у літературі), троп, стилістична фігура, що полягає в різкому протиставленні елементів смислового чи структурного цілого; будується на антонімії

Антиутопія, літературний і мистецький жанр, що базується на зневірі в можливості побудувати ідеальне суспільство, рай на землі, оскільки такі спроби обертаються тоталітаризмом

Античне віршування, традиція віршування давньогрецькою й латинською мовами, що існувала в середземноморському регіоні в античну добу

Антологія, неперіодичний збірник вибраних літературно-художніх творів чи уривків з них

«**Антологія руська**», перша антологія української поезії, видана у 1881 у м. Львові

Антоненко-Давидович, Борис Дмитрович (1899–1984), письменник, перекладач, мовознавець, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1992); Україна

Антонич, Богдан-Ігор Васильович (1909–1937), письменник, перекладач, літературознавець, творчість якого справила значний вплив на українську поезію 20 ст.; Україна

Антоніми, різні за звучанням слова, що мають протилежні, але співвідносні значення

Антономазія, троп, різновид метонімії, що ґрунтується на вживанні власного імені замість загального

Антропонім, поняття стилістики, характеризує ім'я людини

Аплікація (у літературі), стилістична фігура інтертекстуального характеру, що полягає у введенні в літературний текст цитат (прислів'я, приказки, афоризми, фрагменти іншого художнього твору тощо) у частково зміненому вигляді

Апокаліптика, 1) жанр релігійного письменства (пророцьких писань), започаткований євреями під час Вавилонського полону; 2) піджанр наукової фантастики, тло для подій у якому складає опис якоїсь глобальної катастрофи

Апокрифи, 1) книги Старого Завіту, які не визнаються юдейською традицією і протестантськими церквами, а в католицькій і православній традиції мають статус «неканонічних» або «другоканонічних», але включаються до деяких видань Біблії (термін «апокриф» на позначення цих книг є рідковживаним); 2) книги і (рідше) фольклорні перекази на біблійні сюжети, створені в добу пізньої античності або раннього середньовіччя, зміст яких суперечить офіцій-

- ному віровченню, з огляду на що ці тексти підлягали забороні як єретичні
- Аполог**, коротка прозова чи віршована оповідь морально-повчального змісту з обов'язковою сентенцією, близька до притчі, байки-казки, різновид трансформації міфу в казку
- Апологетика**, пристрасний публіцистичний жанр, зумовлений потребою захисту біблійних істин
- Апологія**, беззастережний захист положень, теорій, осіб, інституцій
- Апосіопеза**, стилістична фігура, близька до умовчування, проявляється в недовомках
- Апостаха**, стилістичний прийом, що полягає в перерахуванні елементів замість формулювання думки
- Апострофа**, риторична фігура, побудована на звертанні (часто патетичному) до певної особи, божества, персоніфікованої ідеї або предмета, застосовувана у риторичному або поетичному мовленні, у жанрах панегірика та оди
- Апофазія**, композиційний та стилістичний прийом, що полягає в запереченні попередньої думки в межах одного вірша
- Апофегма** (апотеґма), коротке оповідання про репліку чи витівку мудреця, митця, просто розумної, дотепної людини
- Апофеоз**, уславлення, обожнювання, возвеличення якоїсь особи або явища в панегіричних творах
- Арабажин, Костянтин Іванович** (1866–1929), літературознавець, журналіст, письменник, діяч українського національно-культурного руху; Україна — Росія — Фінляндія — Латвія
- Арго**, жаргон, мова певної соціальної чи професійної групи, що є відгалуженням загальнонародної, й відрізняється від неї набором специфічних слів та висловів, які відображають спеціальні потреби й смаки цієї групи
- «**Арго**», літературний збірник за упорядкуванням Олени Пчілки й Ф. Петруненка (м. Київ, 1914)
- «**Арена**», журнал Всеукраїнської федерації пролетарських письменників (м. Харків, 1922)
- Аристофанів рядок**, в античному віршуванні — рядок на десять мор
- Аритмія (у літературі)**, порушення віршового ритму, не помічене автором або застосоване навмисно

«**Арка**», літературно-мистецький часопис МУРу (м. Мюнхен, 1946-1948)

Аркадійська поезія, рідновид античних літературних пасторалей, об'єктом яких була ідеалізована Аркадія

Аркуш авторський, одиниця обчислення обсягу твору у друкарсько-видавничій галузі, що відповідає 40 тис. друкарських знаків прозового тексту або 700 віршованим рядкам

Аркушівка, видання, що складається з одного чи кількох нескріплених аркушів (1–4 стор.) прямокутної, круглої чи іншої форми

Арлекінада, фарс, у якому Арлекін вважається трагічною фігурою в чорній масці

Артикуляція, 1) діяльність органів мовлення при звукотворенні; 2) у літературі — чітке висловлення в літературному творі певних тез, тверджень

Артистизм, високий рівень майстерності, віртуозність митця, літератора

Аруз (аруд), поширена в арабському, перському, тюркомовному віршуванні квантитативна система на основі фонетичної специфіки арабської мови з наявністю в ній довгих та коротких голосних

Архаїзація, навмисне запровадження в мову твору застарілих слів зі стилістичною метою

Архаїзм, застаріле явище суспільного життя, культури чи релігії або застарілий предмет, пережиток минулого, у вузькому розумінні — слово, словосполучення, мовний зворот, що застаріли і вийшли з широкого вжитку

Архаїка, ранній етап розвитку мистецтва й культури

Архетипна критика, різновид сучасної критики психологічно-генетичної специфіки художнього (культурного) феномену, на основі концепції К. Г. Юнга

Архитвір, твір конкретного автора, який вважається вершиною його творчості, найважливіший чи найдовершеніший твір, створений у межах певного напрямку

Архілохова строфа, сукупність різновидів строф (чотири види), поширених у давньогрецькій і латинській поезії; їхнє створення приписують Архілоху

Архітектоніка (у літературознавстві), будова художнього твору як єдиного цілого, інтегральний взаємозв'язок, взаємозалежність, взаємозумовленість його основних складників

Асамбляж, різновид мистецтва об'єкта, гіпертрофований колаж, комбінація предметів на площині чи в просторі, наслідування цього виду мистецтв у літературі

Асеев Станіслав Володимирович (нар. 1989), письменник, журналіст і блогер, член Українського ПЕН, Національна премія України імені Тараса Шевченка (2021)

Асиндетон, будова переважно поетичного мовлення, з якого усунути сполучники для експресивного увиразнення і стислості висловлення

Асклепіадова строфа, строфа, в основу якою покладено малий і великий верс, запровадження приписується еліністичному поету Асклепіаду Самоському (2 ст. до н.е.)

Асонанс, 1) повторення голосних у поетичному рядку чи строфі, яке витворює ефект милозвучності, що особливо яскраво виглядає у поєднанні з алітерацією, 2) у віршознавстві — неточна рима, побудована на суголосі наголошених голосних або наголошених складів

Асоціація, зв'язок між уявленнями, коли значення одного з них відсилає до іншого на підставі спільних ознак

«Асоціація 500», творча група молодих письменників-студентів Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1993, тепер Київський національний університет імені Тараса Шевченка) у складі М. Розумного, С. Руденка, А. Кокотюхи

Асоціація Комукульту (АсКК), авангардистське угруповання, виникло внаслідок об'єднання Аспанфуту з «Березолем» (1923)

Асоціація українських письменників, АУП, творче об'єднання, утворене у 1997 низкою письменників, що вийшли зі складу Національної спілки письменників України

Аспанфут, Асоціація панфутуристів, заснована в м. Києві (1921) на основі літературних угруповань «Фламінго», «Ударна група поетів-футуристів», «Комкосмос»

Аспис, Асоціація письменників, київське літературне угруповання у 1923–1924

Астаф'єв, Анатолій Олександрович, див. **Дністровий, Анатолій**

Астеїзм, різновид іронії як тропа, похвала у вигляді осуду (або навпаки)

Астронім, 1) зірочки, які використовує автор замість імені, 2) власна назва космічного об'єкта

Астрофізм, відсутність поділу на строфи у віршовому творі

Атаманюк, Василь Іванович (1897–1940), літературознавець, поет, перекладач, політик; Україна

Атаманюк, Михайло Іванович (1888–1939), письменник, перекладач; Україна

Ателлана, давньоримська народна комедія за назвою м. Ателли, виникла під впливом грецької драми

«**Атеней**», науково-літературний гурток, заснований Єлисеєм Плетенецьким на початку 17 ст. в Києво-Печерській лаврі

Атетеза, доказ необґрунтованого приписування авторства твору певного автора

Атонування, своєрідність метричного стопного вірша, полягає в послабленні чи втраті наголосу в слові

Атракція, ненавмисне хаотичне застосування елементів із різних текстів

Атрибуція (у літературознавстві й текстології), наукова проблема, що полягає у з'ясуванні достовірності авторства певного тексту

Аттикізм, давньогрецький риторичний стиль 5–4 ст. до н. е., а також літературно-стильовий напрям елліністичного письменства

Аттична комедія, давньогрецький драматичний жанр, який у гостросатиричній, дотепній формі висміював людські пороки

Ауктор, термін наратології, близький до поняття абстрактного читача

Ауто, одноактна вистава релігійно-алегоричного, дидактичного змісту

Афабулярність, особливість художнього твору, який не має фабули

Афереза, усунення звуків на початку слова, на відміну від апокопи

Афоризм, короткий влучний усталений вислів

Ашуг, поет-співець, імпровізатор у народів Кавказу й Туреччини

Бабишкін, Олег Кіндратович (1918–1991), літературознавець, дослідник творчості Лесі Українки; Україна

Бабій, Олесь Йосипович (1897–1975), письменник та літературознавець; Україна — США

Бабовал, Роман Олександрович (1950–2005), поет, перекладач творів української літератури французькою мовою; Бельгія

«Багаття», літературно-художній альманах, вийшов у 1905 в м. Одесі

Багрій, Олександр Васильович (1891–1949), літературознавець, дослідник українсько-азербайджанських літературних зв'язків; Україна

Багрянний, Іван (1907–1963), поет, прозаїк, публіцист, живописець, політичний діяч, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1992); Україна — Німеччина

Бажан, Микола Платонович (1904–1983), поет, перекладач, публіцист, громадський діяч, академік АН УРСР (1951), Національна премія України імені Тараса Шевченка (1965); Україна

Бажанський, Михайло Васильович (1910–1994), громадський діяч, письменник, публіцист; Україна — США

Базилевський, Володимир Олександрович (нар. 1937), поет, критик, прозаїк, перекладач, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1996); Україна

Байка, різновид ліро-епічного жанру, характеризується алегоричністю й повчальністю

Байкарство, складання байок, байкарська творчість

Байронізм, концепція і течія європейського романтизму, похідна від Дж. Г. Байрона

Балада, синтетичний жанр ліро-епічної поезії фантастичного, історико-героїчного або соціально-побутового типу з драматичним сюжетом; музична форма

Барабаш, Юрій Якович (нар. 1931), літературознавець, публіцист, літературний критик, Національна премія України імені Тараса Шевченка (2004); Україна — Росія

Баран, Євген Михайлович (нар. 1961), критик, літературний критик, есеїст; Україна

Баранов, Віктор Федорович (1950–2014), поет, прозаїк, перекладач, голова Національної спілки письменників України (2011–2014); Україна

Баранович, Лазар (бл. 1615, можл. 1620–1693), релігійний письменник; Україна

«Барбакан», антологія творів завсідників Мистецького Барбакану, який під час Революції Гідності стояв на підступах до Майдану біля метро «Хрещатик». Тут проходили літературні читання, лекції, виставки найвідоміших представників української інтелігенції

Барвінкова пісня, жанровий різновид родинно-обрядової поезії весільної драми, поширений у західних областях України

«Барвінок», всеукраїнський щомісячний літературно-художній журнал для дітей молодшого й середнього шкільного віку, видається з 1928

Барвінок, Ганна (1828–1911), письменниця, фольклорист, дружина П. Куліша; Україна

Барвінський, Володимир Григорович (1850–1883), письменник; Україна

Барвінський, Олександр Григорович (1847–1926), літературознавець, громадський діяч, педагог; Україна

Барвінський, Осип Григорович (1844–1889), письменник; Україна

Барди, 1) мандрівні поети-співачи у кельтських народів; 2) виконавці авторської пісні, часто — на власні слова

Барка, Василь Костянтинович (1908–2003), письменник, перекладач, релігійний філософ, класик української літератури 20 ст.; Україна — США

Баркарола, жанр ліричної пісні венеційських гондол'єрів і поетичних творів на мотиви ліричних пісень

Баркулабівський літопис, пам'ятка літописання 16–17 ст.

Бароко, напрям у європейському мистецтві та доба (16–18 ст.)

Бахмацька школа, Літературна група ДАК, коло письменників (В. Кашка, К. Москалець, М. Туз), які дотримувалися принципів «вільного мистецтва» (1977–1993)

Безцензурна література, сукупність літературних і публіцистичних текстів, що розповсюджувалися поза цензурним контролем в умовах цензурних обмежень

Белетристика, у широкому розумінні — фабульні розповіді, у вузькому — художня література

Бедзик, Юрій Дмитрович (1925–2008), письменник, майстер літературної фантастики; Україна

Бердник, Олесь Павлович (1926–2003), письменник-фантаст, правозахисник, член-засновник Української Гельсінської групи; Україна

Беринда, Памво (1555/1560–1632), письменник, поет, лексикограф, друкар; Україна

«Березіль», літературно-художній та громадсько-політичний щомісячний журнал Національної спілки письменників України, виходить у м. Харкові з 1956

Бестселер, книжкове видання, що видане масовим накладом, розраховане на широкі кола читачів і користується найбільшим попитом

Бирчак, Володимир (1881–1946), письменник і літературознавець; Україна

Біблеїстика, наукова дисципліна, що вивчає книги Біблії в різних аспектах (богословському, релігієзнавчому, літературознавчому, лінгвістичному тощо)

«Бібліотека найзнаменитіших повістей», літературний додаток до газети «Діло», виданий протягом 1881–1906 (74 томи) українською мовою у транслітерації символами російської мови старої орфографії

«Бібліотека поета», видавнича серія української лірики та фольклору, започаткована у видавництві «Радянський письменник» (нині «Український письменник») у 1955

«Бібліотека світової драматургії», 6-томна видавнича серія текстів світової драматургії в українському перекладі видавництва «Мистецтво» (1945–1949)

«Бібліотека світової класики», видавнича серія текстів зарубіжної літератури в перекладах українською видавництва «Дніпро» (1957–1974)

«Бібліотека української класики», видавнича 60-томна серія української літератури видавництва «Дніпро» (1963–1992)

«Бібліотека української літератури», видавнича серія текстів української літератури, заснована у 1982 видавництвом «Наукова думка» (останній випуск вийшов 2001)

«Бібліотека УЛЕ», видавнича серія творів художньої літератури

«Бібліотека часопису ВАПЛІТЕ», видавнича серія, виходила 1927 у м. Харкові, опубліковано 9 книжок

Бібліофільство, потяг до книжок, до збирання й глибокого вивчення рідкісних і цінних видань.

Білецький, Андрій Олександрович (1911–1995), літературознавець, мовознавець; Україна

Білецький, Леонід Тимофійович (1882–1955), літературознавець; Україна — Канада

Білецький, Олександр Іванович (1884–1961), літературознавець, академік АН УРСР (1939) та АН СРСР (1958); Росія — Україна

Білецький-Носенко, Павло Павлович (1774–1856), письменник, лексикограф, автор першого великого словника української мови; Україна

Білий, Дмитро Дмитрович (нар. 1967), письменник, історик, дослідник історії українців Кубані, бандурист; Україна

Білик, Іван Іванович (1930–2012), письменник, майстер історичної прози, перекладач, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1991); Україна

Білиловський, Кесар Олександрович (1859–1934/1938), поет, перекладач, видавець, лікар; Україна

Білоус, Дмитро Григорович (1920–2004), поет, перекладач; Україна

Білоцерківець, Наталія Геннадіївна (нар. 1954), поетеса; Україна

Біографістика, міждисциплінарна гуманітарна галузь, що вивчає життя й діяльність окремих історичних, літературних, культурних діячів; жанр художньої літератури

Біографічний метод, спосіб вивчення літератури

Біографія, науковий, художній або публіцистичний опис життя й діяльності тієї чи іншої особи, життєпис

Біографія художня, художній твір, в основу якого покладено зображення життя непересічної особистості з використанням біографічних фактів та вірогідної вигадки

Бічуя, Ніна Леонідівна (нар. 1937), письменниця, майстер прози для дітей; Україна

Блакитний (Еллан-Блакитний), Василь Михайлович (1894–1925), поет, журналіст, політичний діяч; Україна

Близнець, Віктор Семенович (1933–1981), письменник, майстер прози для дітей; Україна

Бобинський, Василь Петрович (1898–1938), поет, перекладач; Україна

Богема, ексцентричний стиль життя, характерний для певної частини мистецької інтелігенції (літератори, актори, музиканти, художники тощо)

Богуславка Маруся, легендарний персонаж українських козацьких дум 16–17 ст.

Богун, Іван (1618–1664), легендарний персонаж українських козацьких дум, полковник Подільський, Кальницький і Паволоцький, наказний гетьман Війська Запорозького, військовий і державний діяч

Божко, Сава Захарович (1901–1947), письменник, журналіст, представник Розстріляного Відродження; Україна

Бойко, Григорій (Грицько) Пилипович (1923–1978), письменник, поет, перекладач, класик української літератури для дітей; Україна

Бойченко, Олександр Володимирович (нар. 1970), літературний критик, перекладач, есеїст; Україна

Бойченко, Олександр Максимович (1903–1950), письменник, громадський діяч; Україна

Бойчук, Богдан Миколайович (1927–2017), поет-модерніст, перекладач, критик; Україна — США

Большаков, Леонід Наумович (1924–2002), письменник і літературознавець, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1994); Україна

Бондар-Терещенко, Ігор (ІБТ) (нар. 1964), поет, критик, літературознавець; Україна

Бонковський, Діонісій Федорович (1816–1881), поет, композитор, перекладач, автор музики пісні на слова Т. Шевченка «Нащо мені чорні брови»; Україна

Бораківський, Григорій Максимович (1846–1890), драматург; Україна

Бордуляк, Тимофій Гнатович (1863–1936), письменник, перекладач; Україна

Боровиковський, Левко Іванович (1806–1889), поет, фольклорист, етнограф, філолог; Україна

Бородін, Василь Степанович (1930–2011), літературознавець, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1980); Україна

Боролич, Юрій Юрійович (1921–1973), письменник та журналіст; Україна — Словаччина

Борщаговський, Олександр Михайлович (1913–2006), драматург, письменник, театрознавець; Україна — Росія

Брасюк, Гордій Іванович (1899–1944), письменник-прозаїк та кіно-сценарист, представник Розстріляного Відродження; Україна

Братунь, Ростислав Андрійович (1927–1995), поет; Україна

Брахіколон, віршовий розмір, вірш, побудований із винятково наголошених складів

Бровченко, Володимир Якович (1931–2013), поет, головний редактор журналу «Дніпро» (1973–1979); Україна

Брошура, неперіодичне текстове книжкове видання невеликого обсягу (4–48 стор.)

Брюгген (Брюгген), Володимир Олександрович (1932–2018), літературознавець, критик, есеїст; Україна

Брюховецький, В'ячеслав Степанович (нар. 1947), літературознавець, педагог, Герой України (2007); Україна

Бу-Ба-Бу, літературне угруповання, засноване у 1985 у м. Львові

Будзиновський, В'ячеслав (1868–1935), письменник, літературознавець, публіцист; Україна

Будник, Микола Петрович (1953–2001), кобзар, бандурист, майстер народних музичних інструментів, художник, поет; Україна

Будяк, Юрій Якович (1879–1940), письменник, журналіст, педагог, громадський діяч; Україна

Бузько, Дмитро Іванович (1890–1937), письменник, сценарист, кінокритик; Україна

«Буквар», підручник для початкового навчання грамоти

Букерівська премія, (англ. The Booker Prize), міжнародна літературна премія за найкращий роман, написаний англійською мовою та опублікований у Великій Британії або Ірландії, заснована 1969

Букініст, торговець рідкісними, старовинними книгами

Букіністика, колекціонування друкованих, зазвичай антикварних, видань: від плакатів і афіш до старовинних книг. Букіністи колекціонують газети, журнали, афіші, квитки, карти і плани, цілі книжкові бібліотеки

Букіністична книга, стара й рідкісна книга, яка, після того як уже була в ужитку, потрапляє до спеціальних букіністичних магазинів

Букросинг, вільний рух книг, організований за спеціальними правилами

Буклет, видання у вигляді одного аркуша друкованого матеріалу, сфальцьованого будь-яким способом у два чи більше згинів
«Буковинський календар», щорічне ілюстроване видання товариства «Руська бесіда» (1874–1918)

Буколіка, буколічна поезія, жанр античної поезії, що оспівує ідеалізоване природне життя пастухів

Булах, Григорій Іванович (нар. 1938), поет, перекладач, прозаїк, народний артист України

Бульварна література, псевдохудожні літературні твори, розраховані на невибагливий читацький смак

Бум літературний, вибухове динамічне зростання популярності тієї чи іншої національної літератури у світі, зумовлене одночасною появою досить великої кількості авторів і текстів

Бургардт, Освальд, див. **Юрій Клен**

Буревій, Кость Степанович (Едвард Стріха; 1888–1934), поет, драматург, театрознавець, літературний критик, перекладач; Україна

Буриме, поетична гра, написання вірша за наперед визначеними римами та власне вірш, написаний у такий спосіб

Бурлеск, різновид комічного в поетичному, драматичному тексті, а також виставі, що полягає у невідповідності між змістом і формою, буквальному чи символічному перевдяганні, також власне твори відповідного характеру

Буряк, Борис Спиридонович (1913–1993), письменник, літературознавець, військовий кореспондент, головний редактор Київської кіностудії художніх фільмів ім. Довженка (1958–1961); Україна

Буряк, Юрій Григорович (нар. 1951), поет, Національна премія України імені Тараса Шевченка (2015); Україна

Вагилевич, Іван Миколайович (1811–1866), поет, фольклорист, етнограф, член Руської трійці; Україна

Вадим Лесич (Кіршак, Володимир; 1909–1982), поет, перекладач, літературознавець; Україна

Вайсблат, Володимир Наумович (1882–1945), видавець, перекладач і літератор, один із засновників Держвидаву України (1917); Україна

Вакалюк, Марія (1901–1975/1982), поетеса; Україна — Канада

Вакуленко, Володимир Володимирович (Володимир Вакуленко-К.; 1972–2022), поет, перекладач; Україна

ВАПЛІТЕ (ВАПЛіте), 1) літературне угруповання «Вільна Академія пролетарської літератури» (1925–1928, м. Харків); 2) альманах цього угруповання

Василевська-Березіна, Людмила Олексіївна, див. **Дніпрова Чайка**
Василевський, Теофан Олександрович (1855–1912/1915), публіцист, перекладач, громадський діяч, письменник; Україна

Василенко, Василь Якович (нар. 1955), диригент, поет, народний артист України (2009), Національна премія України імені Тараса Шевченка (2014); Україна

Василь Вишиваний (Вільгельм фон Габсбург; 1895–1948), поет, військовий, політик, полковник легіону Українських січових стрільців; Австрія — Україна

Василь Лукич, див. **Левицький, Володимир Лукич**

Васильченко, Степан Васильович (1879–1932), письменник і педагог; Україна

Вдовиченко, Галина Костянтинівна (нар. 1959), письменниця та журналістка; Україна

Велика література, концепція художньої літератури як чинника самореалізації нації, сформульована Уласом Самчуком (1945) в доповіді на першому з'їзді МУРу в Німеччині

Величка Самійла літопис, див. «**Літопис Самійла Величка**»

Величковський, Іван (бл. 1630/1651–1701/1726), поет, письменник, перекладач, священник, представник бароко в українській поезії; Україна

Вер, Віктор (Черевко, Віктор Прокопович; 1901–1944), письменник, перекладач; Україна

Вербицький, Тимофій Олександрович (д/н — після 1642), друкар, перший видавець «Часослова», «Буквара», «Псалтиря»; Україна

Вервес, Григорій Давидович (1920–2001), літературознавець, член-кореспондент НАН України

Верлібр, неримований нерівно наголошений верс і вірш як жанр

Верс (вірш), віршовий рядок (не плутати з віршем як поетичним твором)

Вересай Остап (1803–1890), кобзар, виконавець народних дум, історичних, побутових, жартівливих та сатиричних пісень; Україна

Версифікація, див. **Віршування**

Вертеп, український традиційний театр, що з'явився у 17 столітті (перша згадка про нього в 1667)

Вертепна драма, художній твір, що складається з різдвяної драми і сатирично-побутової інтермедії

Вертеризм, напрям у літературознавстві, що зародився в європейській літературі в другій пол. 17 ст. (див. «Сентименталізм»).

Весільна драма, система драматично-ритуальних дій та пов'язаних із ними пісенно-поетичних текстів, що виконуються з нагоди шлюбу хлопця й дівчини

Весільна пісня, жанр родинно-обрядової народної лірики, пов'язаний із весільною драмою

«**Весна**» (**альманах**), літературно-художній альманах оригінальних та перекладних текстів, що вийшов у 1852 у м. Львові язичієм

Весняний цикл календарної обрядовості, система ритуальних дій, пов'язаних із вірою в силу слова

Веснянка, гаївка, гагілка, ягілка, календарно-обрядова пісня весняного циклу, яка має закличний характер

Вид літературний, проміжна ланка між літературним родом та жанром (група жанрів усередині одного роду літератури)

Видавництво, спеціалізоване підприємство, основним видом діяльності якого є підготовка і випуск у світ видавничої продукції; організація чи особа, відповідальна за виготовлення та розповсюдження документа

Видання, твір, який пройшов редакційно-видавниче опрацювання, виготовлений шляхом друкування, тиснення або іншого способу, містить інформацію, призначену для поширення

Видання авторизоване, видання, підготовлене не автором, а, наприклад, упорядником, але переглянуте й схвалене автором

Видання авторське, видання, видавцем якого виступає сам автор

Видання електронне, машинописний документ (твір), що пройшов редакційно-видавничу обробку, має вихідні відомості та призначений для розповсюдження в незмінному вигляді

Видання книжкове, видання у вигляді блока скріплених на корінці аркушів друкованого матеріалу в обкладинці чи оправі; синонім: блочне видання

Видання летючі, рукописи чи друковані видання у вигляді брошур і, здебільшого, аркушів, що містять інформацію злободенного та агітаційного характеру і розраховані на короткий термін використання

Видання лубкове, лубочна література, ізовидання у вигляді книги, брошури, листівки, календаря або окремих аркушів, що містить нарочито примітивні зображення і тексти до них

Видання мініатюрне, видання форматом не більше 100×100 мм

Видання стереотипне, повторне видання книжки, видрукуване без змін із стереотипів (копій оригінальних форм високого друку)

Видатних діячів української культури музей, літературно-меморіальний музей у Києві, діє з 1987 у будинках, де наприкінці 19 — на початку 20 ст. мешкали родини визначних українських митців (Лесі Українки, Михайла Старицького, Миколи Лисенка), об'єднаних дружбою і спільними творчими інтересами

Використань і задоволень теорія, теоретичний напрям у культурних дослідженнях, ключовим поняттям якого є «активна аудиторія» мас-медіа

Вимисел художній, одна з ключових характеристик художньої літератури й творчості загалом, що розкриває її співвідношення з дійсністю

Винниченко, Володимир Кирилович (1880–1951), письменник, громадський і державний діяч, голова Генерального Секретаріату УЦР (1917–1918), голова Директорії УНР (1918–1919); Україна — Франція

Винничук, Юрій Павлович (нар. 1952), письменник, журналіст, редактор, премія «Книга року Бі-Бі-Сі» (2005, 2012); Україна

Висловлювання, 1) одиниця мовного спілкування; 2) конкретна реалізація речення у мовленні з урахуванням усіх контекстних впливів

Висновок, 1) остаточна думка, логічний підсумок, сформований на підставі спостережень, міркувань, розгляду фактів; 2) у редагуванні — вид таблиці — текстовий і цифровий матеріал, згрупований у вигляді горизонтальних рядків і вертикальних стовпців, розділених за допомогою проміжків

Висоцький, Володимир Вікентійович (1846–1894), поет, фотохудожник; Україна — Польща

Витвицький, Софрон (1819–1879), письменник, етнограф, священник, громадський діяч, посол до Галицького сейму (1861); Україна

Вишенський, Іван (бл. 1550 — після 1620), письменник-полеміст; Україна

Вишеславський, Леонід Миколайович (1914–2002), поет, перекладач, літературознавець, критик, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1984); Україна

Вишиваний, Василь, див. **Василь Вишиваний**

Вишневська, Надія Олександрівна (1925–2007), літературознавець, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1988); Україна

Вишня, Остап, див. **Остап Вишня**

Вихованець Іван Романович (1935–2021), мовознавець, літературознавець, член-кореспондент НАН України

Відлунення, відлунювання, ехолалія, віршова форма, побудована на повторі в кінці рядка, яке імітує ефект відлунювання

Відступ ліричний, композиційний прийом

«**Вік**», антологія нової української літератури у трьох томах, видана до сторіччя «Енеїди» І. Котляревського (1900–1902)

«**Вікна**» (**часопис**), літературно-художній та громадсько-політичний часопис (1927–1932, м. Львів)

Вілінська, Марія Олександрівна, див. **Марко Вовчок**

Вільде, Ірина, див. **Ірина Вільде**

Вільна академія пролетарської літератури, див. **ВАПЛІТЕ**

«**Вільна Україна**» (**часопис**), літературно-науковий та громадсько-політичний часопис (1906, м. Санкт-Петербург)

Вільний вірш, 1) нерівностопний римований силабо-тонічний вірш, поширений здебільшого в байках та віршованій драматургії; 2) те саме, що верлібр

Вільний наголос, наголос, не закріплений за певним складом усіх слів, також нефіксований наголос

Вінграновський, Микола Степанович (1936–2004), письменник, сценарист, кінорежисер, актор, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1984); Україна

«Вінок русинам на обжинки», літературно-науковий альманах (1846–1847, м. Відень)

«Вінок сонетів», поетична форма, цикл із 15 сонетів

Вірш, 1) ліричний твір, організований за певними версифікаційними законами; 2) верс, інтонаційно цілісний елемент ритмічного мовлення в поезії, часто збігається з віршовим рядком

Вірш абетковий, своєрідна поетична форма, сконструйована за послідовністю літер в абетці

Вірш білий, неримований вірш із чіткою ритмікою й розміром

Вірш коломийковий, віршова форма української поезії, уснопоетичний одинадцятискладник

Вірш леонінський, леонін, римований вірш 11–12 ст., походить від ченця Леоніна, каноніка паризького монастиря Сен-Віктор

Вірш наспівний, інтонаційний тип вірша

Вірш ораторський, інтонаційно-декламаційний вірш, характеризується пафосом, надміром риторичних фігур, вигуками, звертаннями тощо

Вірш піфагорійський, різновид зорової поезії, вірш у формі грецької літери Υ (іпсилон), що читається знизу догори

Вірш похоронний, реквієм

Вірш прозовий, вірш у прозі, поезія в прозі, межовий ліричний жанр, за формою тексту наближений до прози, а за мелодикою, спорадичною ритмічністю й римованістю, а також емоційністю та ліричністю — до поезії

Вірш протейський, вірш, у якому при зміні слів зміст залишається сталим

Вірші курйозні, неординарні, вишукані поетичні тексти, поширені в українській бароковій поезії

Віршознавство, розділ літературознавства, частина поетики, що вивчає внутрішні структури вірша

Віршування, версифікація, система організації поетичного мовлення на основі закономірного повторення певних мовних елементів, зумовлених культурно-історичною практикою тієї чи іншої національної мови

Віршування квалітативне, те саме, що якісне віршування; тип віршування, в якому ритм твориться розрізненням наголошених та ненаголошених складів

Віршування квантитативне, те саме, що кількісне віршування; тип віршування, в якому ритм твориться розрізненням довгих та коротких звуків

Віршування метричне, віршування, характерне для квантитативної версифікації, що ґрунтується на впорядкованому чергуванні довгих і коротких голосних тощо

Віршування народне, система звукової організації поетичного мовлення, що виникла у фольклорі

Віршування силабічне, система віршування, що ґрунтується на рівній кількості складів (часто — 13, рідше — 11) при невпорядкованому вільному розташуванні наголошених і ненаголошених складів, набуло поширення в українській літературі доби бароко

Віршування силабо-тонічне, див. **Віршування метричне**

Віршування тонічне, тонічна система віршування, система віршування, яка ґрунтується на сумірності наголосів у віршових рядках, а також на їхній варіативній рівномірності: впорядкованій і невпорядкованій

Вісімдесятники, 1) умовна назва українських поетів, чия творчість стала відома у 1980-х; 2) однойменна антологія («Вісімдесятники: Антологія нової української поезії»)

«Вісник» («Вістник»), Літературно-мистецький та громадсько-політичний і науковий часопис, виходив у м. Львові у 1922–1939, до 1933 під назвою «Літературно-науковий вісник»

Вісниківство, явище в культурі та літературі Галичини 1920–1930-х, пов'язане з групою літературно-культурних і політичних діячів, об'єднаних навколо відродженого «Літературно-наукового вісника»/«Вісника» (ред. Д. Донцов)

Вісниківська література, сукупність літературних текстів, написаних авторами, що згуртувалися довкола відродженого «Літературно-наукового вісника», а відтак «Вісника»

«Вісник ООЧСУ», суспільно-політичний і літературно-науковий журнал, орган Організації оборони чотирьох свобод України. Видається у Нью-Йорку з 1947

«Вітчизна», літературний журнал, орган НСПУ, що виходив у 1933–2012

Вічні образи, персонажі літературних, фольклорних, міфологічних, сакральних та ін. текстів, актуальні в усі часи завдяки своїй

архетипності, значущості й повторюваності. Існують також варіації вічних образів

Вічні теми, літературні теми загальнолюдського значення, перейняті пошуками сенсу життя, першосутності всесвіту, ролі особистості. Визначальні мотиви світової літератури: людське буття, життя і смерть, людина і природа, людина і Бог, кохання і ненависть, добро і зло, пошуки Правди та ін.

Владко, Володимир Миколайович (1901–1974), письменник, один із зачинателів жанру наукової фантастики в українській літературі; Україна

Влизько, Олекса Федорович (1908–1934), письменник, поет; Україна

Вовк, Віра Остапівна (1926–2022), письменниця, літературознавець, прозаїк, драматург і перекладач, Національна премія України імені Тараса Шевченка (2008); Україна — Бразилія

Вовчок, Марко, див. **Марко Вовчок**

Возняк, Михайло Степанович (1881–1954), літературознавець і фольклорист, академік НАН України (1929); Україна

Волков, Роман Михайлович (1885–1959), фольклорист, літературознавець; Україна

Вольвачівна, Маруся (1841 — бл. 1910), поетеса, письменниця, громадсько-культурна діячка; Україна

Воробйов, Микола Панасович (нар. 1941), поет, письменник, живописець, співзасновник літературного угруповання «Київська школа поезії», Національна премія України імені Тараса Шевченка (2005); Україна

Воробкевич, Григорій Іванович (1838–1884), поет; Україна

Воробкевич, Сидір Іванович (1836–1903), письменник, композитор; Україна

Вороний, Марко Миколайович (1904–1937), поет; Україна

Вороний, Микола Кіндратович (1871–1938), поет; Україна

Вороний, Юрій Кіндратович (1871–1938), письменник; Україна

Воскресенко, Сергій Іларіонович (1906–1979), поет; Україна

Вражливий (Штанько), Василь Якович (1903–1938), письменник; Україна

Врублевська, Валерія Василівна (1932), письменниця, перекладачка, драматург; Україна

«Всесвіт», 1) двотижневий громадсько-політичний і літературний журнал (1925–1934); 2) щомісячний літературно-містечкий журнал іноземної літератури, заснований 1958

Всесвітня література (світова література), сукупність усіх літературних текстів, створених людством

Всеукраїнський літературний комітет, Всеукрлітком, державний орган, сформований більшовиками для контролю над літературою в Україні, діяв у м. Харкові упродовж 1919–1922

Габор, Василь Васильович (нар. 1959), письменник і літературознавець; Україна

Гаватович, Якуб (1598–1679), письменник; Україна — Польща

Гаврилюк, Олександр Якимович (1911–1941), письменник, публіцист; Україна

Гадзінський, Володимир Антонович (1888–1932), письменник; Україна

Газель, віршова форма у східній поезії

Газета, періодичне видання з постійною назвою, що виходить через певні короткі проміжки часу

«**Газетт де Леополь**» (франц. «Gazette de Leopol» — «Львівська газета»), перша тижнева газета в Україні, виходила французькою мовою у м. Львові у 1776

Гай-Головко, Олесь Несторович (Головко Олекса Несторович; 1910–2006), літературознавець, письменник; Україна

Галаган, Григорій Павлович (1819–1888), громадський діяч, меценат; Україна

Галаган, Микола Михайлович (1882–1946), державний і громадський діяч, публіцист; Україна

Галагана Павла колегія, приватна чоловіча гімназія, заснована в м. Києві Г. Галаганом, діяла у 1871–1917

Галан, Ярослав Олександрович (1902–1949), письменник, журналіст та громадський діяч; Україна

Галицько-Волинський літопис, літопис 13 ст. (події 1201–1292)

«**Галицько-Руська матиця**», культурно-освітнє товариство в Галичині, засноване у 1848 у м. Львові

«**Галичанин**», літературний збірник, укладений Я. Головацьким (1862–1863)

Гандзюк, Олександра Михайлівна (нар. 1961), письменниця і перекладачка; Україна

Гантер, Александер Джардін (1868–1940), священник, лікар, перекладач і популяризатор української літератури в Канаді; Канада

Гармонія, 1) упорядкованість, цілісність явищ і процесів; 2) установка культури орієнтована на впорядкованість та узгодженість зв'язків між елементами, частинами і цілим

«Гарт», 1) спілка пролетарських письменників України, заснована 1923; 2) альманах, видавниче кооперативне товариство спілки пролетарських письменників України (1923–1924, Харків); 3) часопис ВУСПП (1927–1932); 4) організація письменників Канади і США (1924–1929)

Гаско, Мечислав Едмундович (1907–1996), письменник, літературознавець; Україна

Гекзаметр, шестистопний вірш, що складається з п'яти дактилических і однієї хорейної стопи

Генологія, 1) галузь мовознавства, метою якою є вивчення мовленнєвих жанрів; 2) галузь літературознавства, розділ поетики, що вивчає літературні жанри; те саме, що жанрологія

Георгіка, георгічна поезія, сукупність епічних поем, присвячених опису сільського неквапливого життя.

Герасименко, Кость Михайлович (1907–1942), поет, драматург; Україна

Герасим'юк, Василь Дмитрович (нар. 1956), письменник, поет, критик, Національна премія України імені Тараса Шевченка (2003); Україна

Германістика, 1) комплекс наукових дисциплін, пов'язаних із вивченням мов, літератур, історії, матеріальної та духовної культури германомовних народів;

Герменевтика, 1) мистецтво тлумачення текстів; 2) напрям у філософії 19–20 ст.

Герметизм, 1) замкнена на собі літературна течія модернізму межі 19–20 ст.; 2) у філософії — вчення про вищі закони природи, що базується на принципі причиновості й на принципі аналогії; магічне окультне вчення, яке існувало до епохи пізньої античності та еллінізму

Герой культурний, особливий для групи (етнічної, культурної, релігійної) міфологічний персонаж, який змінив світ власними відкриттями чи винаходами

Герой ліричний, індивідуалізований і водночас типізований образ-персонаж ліричного тексту, що є суб'єктом висловлювання і не збігається з постаттю автора

Гетерогенність, різномірність, інородність, наявність неоднакових частин у структурі (в складі) чого-небудь

Гжицький, Володимир Зенонович (1895–1973), письменник; Україна
«Гілея», угруповання українських і російських поетів-футуристів і живописців-кубістів

Гіпербола (у літературі), троп, що ґрунтується на свідомому, підкресленому перебільшенні

Гіперонім, слово з ширшим значенням, яке виражає загальне, родове поняття, назва класу (множини) предметів (властивостей, ознак)

Гіпертекстуальність, дописування чужого тексту, гра із претекстами, осміяння або пародіювання одним текстом іншого (переказ, продовження тексту, реферат)

Гірник, Павло Миколайович (нар. 1956), поет, Національна премія України імені Тараса Шевченка (2009); Україна

Глазовий, Павло Прокопович (1922–2004), поет, письменник, гуморист і сатирик, журналіст; Україна

Глібов, Леонід Іванович (1827–1893), письменник, поет, байкар, драматург, видавець, публіцист, журналіст, громадський діяч, класик української літератури; Україна

Гловацька, Катерина Іванівна (1921–2001), письменниця, перекладачка; Україна

Глоса, в античних і середньовічних рукописах — пояснення рідко-вживаного або незрозумілого слова, винесене на поля, розміщене між рядками або винесене в кінець рукопису

Глухенький, Микола Герасимович (1929–1993), письменник; Україна

Гнатів, Микола-Ярослав (1937–2015), літературознавець, письменник, Національна премія України імені Тараса Шевченка (2011); Україна

Гнатюк, Володимир Михайлович (1871–1926), фольклорист, етнограф, літературознавець; Україна

Гнатюк, Іван Федорович (1929–2005), поет, прозаїк, перекладач, Національна премія України імені Тараса Шевченка (2000); Україна

Гоголезнавство, міждисциплінарна гуманітарна наукова галузь, що досліджує тексти й біографію М. Гоголя

Гоголь, Микола Васильович (1809–1852), письменник, публіцист, критик, історик, фольклорист, основоположник магічного реалізму, класик української, російської та світової літератури

Годованець, Микита Павлович (1893–1974), поет-байкар; Україна

Голобородько, Василь Іванович (нар. 1945), письменник, поет, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1994); Україна

Голованівський, Сава Овсійович (1910–1989), поет, письменник, перекладач, драматург; Україна

Головацький, Яків Федорович (1814–1888), поет, фольклорист, етнограф, священник, громадський діяч, член Руської трійці; Україна

Головко, Андрій Васильович (1897–1972), письменник, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1969); Україна

Головко, Олекса Несторович, див. **Гай-Головко, Олесь Несторович**

Головченко, Іван Харитонович (1918–1992), письменник, військовий, політик; Україна

Голосіння, тужіння, жанр фольклору, пов'язаний із похоронними та деякими іншими обрядами

Голота, козак (?–1649), герой українських дум, воєначальник, козацький полковник, сподвижник Б.-З. Хмельницького; Україна

Голота, Любов Василівна (нар. 1949), письменниця, журналістка, Національна премія України імені Тараса Шевченка (2008); Україна

Голота, Петро Іванович (1902–1949), поет, прозаїк, журналіст, живописець; Україна

Голубенко, Петро (1907–1987), поет, письменник, літературознавець, критик, публіцист, педагог; Україна

Голубець, Микола (1891–1942), мистецтвознавець, поет; Україна

«Гольфштром», літературний збірник «Асоціації комункульту» (1925, м. Харків)

Гончар, Назар Михайлович (1964–2009), поет, співзасновник літгрупування «Лу-Го-Сад»; Україна

- Гончар, Олесь Терентійович** (1918–1995), письменник, академік АН УРСР (1978), Національна премія України імені Тараса Шевченка (1962); Україна
- Горак, Роман Дмитрович** (1942), літературознавець, письменник, хімік, Національна премія України імені Тараса Шевченка (2011); Україна
- Горбач, Анна-Галія** (1924–2011), літературознавець, перекладач, громадська діячка, учасниця правозахисного руху; Україна
- Гордасевич, Галина Леонідівна** (1935–2001), поетеса; Україна
- Гординський, Ярослав Антонович** (1882–1939), літературознавець, дійсний член НТШ (1914); Україна
- Гординський, Святослав Ярославович** (1906–1993), художник-графік, поет, перекладач; Україна
- Гордієнко, Костянтин Олексійович** (1899–1993), письменник, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1973); Україна
- Горка, Лаврентій** (1671–1737), поет, драматург, церковний та освітній діяч, просвітителі фінно-угорських країн півночі Європи; Україна
- Горлач, Леонід Никифорович** (нар. 1941), поет, Національна премія України імені Тараса Шевченка (2013); Україна
- Горленко, Василь Петрович** (1853–1907), літературний критик, етнограф, мистецтвознавець; Україна
- Городиське Євангеліє**, Буцацьке Євангеліє, пам'ятка 13 ст. старослов'янської мови киево-руської редакції, написана кириличним уставом
- Горохович, Антоніна Тихонівна** (1913–1997), письменниця; Україна
- Гощинський, Северин** (1801–1876), письменник, поет-романтик, громадський діяч, представник «української школи» в польській літературі; Україна — Польща
- Гоян, Ярема Петрович** (1940–2018), письменник, публіцист, мистецтвознавець, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1993); Україна
- Грабович, Григорій Юлійович** (нар. 1943), літературознавець, критик, головний редактор часопису «Критика», голова Наукового товариства Шевченка у США (з 2012), Національна премія України імені Тараса Шевченка (2022); Польща — США — Україна

Грабович, Іларіон Михайлович (1856–1903), поет, письменник, публіцист, педагог; Україна

Грабовський, Павло Арсенович (1864–1902), поет-лірик, публіцист, перекладач, класик української літератури; Україна

Градація (у філології), стилістична фігура поступового посилення засобів художньої виразності

Грамати́чне значення, узагальнене, відсторонене мовне значення, властиве низці слів, словоформ, синтаксичних конструкцій, і має у мові регулярне (стандартне) вираження

Графо..., частина складних слів, що означає відношення до письма, креслення, малювання

Графіті, неофіційні публічні тексти і зображення на стінах громадських будівель, парканах, транспорті; в археології — продрапані написи і малюнки на будь-яких матеріальних носіях

Грамотологія, наука про писемність

Графічний роман, різновид коміксу

Графоманія, хворобливий потяг до літературної творчості людини, позбавленої хисту; також літературні твори, що не мають художньої вартості

Гребінка, Євген Павлович (1812–1848), письменник, педагог, видавець, представник натуральної школи; Україна

Гренджа-Донський, Василь Степанович (1897–1974), письменник, драматург, публіцист, громадський і політичний діяч; Україна — Словаччина

Григорів, Михайло Семенович (1947–2016), поет, перекладач; Україна

Гримич, Віль Григорович (1925–2016), перекладач; Україна

Гримич, Марина Віллівна (нар. 1961), письменниця; Україна

Гриневичева, Катря (1875–1947), письменниця; Україна

Гринюк, Лесь Якимович (1883–1911), письменник, публіцист, перекладач, громадський діяч; Україна

Грицик, Людмила Василівна (нар. 1946), філолог, доктор філологічних наук (1992), літературознавець, перекладач з грузинської мови; Україна

Григоренко, Грицько, див. **Грицько Григоренко**

Грицько Григоренко (Судовщикова-Косач, Олександра Євгенівна; 1867–1924), письменниця, перекладачка, громадська діячка; Україна

Грицько Кернеренко (Кернер, Гірш бен Борух (Григорій Борисович); 1863–1941), поет, перекладач; Україна

Грінченко, Анастасія Борисівна (1884–1908), письменниця, перекладачка, публіцистка, революціонерка, донька Б. Грінченка; Україна

Грінченко, Борис Дмитрович (1863–1910), письменник, педагог, лексикограф, літературознавець, етнограф, історик, публіцист, громадсько-культурний діяч; Україна

Грінченко, Марія Миколаївна (1863–1928), письменниця, перекладачка, педагог; Україна

Грінченко, Настя Борисівна (1884–1908), письменниця; Україна

«Громада» (часопис), український часопис, що виходив упродовж 1878–1879, 1882 у м. Женеві (Швейцарія)

«Громадський друг», український літературно-політичний журнал радикально-демократичного спрямування, видавався у м. Львові у 1878 І. Франком та М. Павликом

Гром'як, Роман Теодорович (1937–2014), літературознавець; Україна

Гроно (спілка), літературно-мистецьке угруповання молодих українських радянських письменників (м. Київ, 1920–1921)

Гроссман, Василь Семенович (1905–1964), письменник; Україна — Росія

Грушевський, Михайло Сергійович (1866–1934), історик, літературознавець, організатор української науки, політик і публіцист, голова Центральної Ради (1917–1918), академік ВУАН (1923) та АН СРСР (1929); Україна

Грушевський, Олександр Сергійович (1877 — бл. 1942/1943), історик, етнограф, літературознавець; Україна

Губенко, Павло Михайлович, див. **Остап Вишня**

Гулак-Артемівський, Петро Петрович (1790–1865), письменник, вчений, перекладач, поет, байкар; Україна

Гуманізм, 1) ідейний напрям у культурі Відродження, який обстоював право на існування незалежної від релігії світської культури; 2) філософський підхід, що в теоретико-світоглядний спосіб розвиває вчення про людину як визначальну мету й вищу цінність суспільства

Гуменна, Докія Кузьмівна (1904–1996), письменниця; Україна

Гуменюк, Михайло Прокопович (1918–1988), бібліограф, книгознавець, літературний критик; Україна

Гумор, різновид комічного, що характеризується доброзичливим і вдумливим ставленням автора до предмета, його загальним прийняттям

Гумореска, невеликий комічний жанр, що ґрунтується на доброзичливій, дотепній критиці

Гундорова, Тамара Іванівна (нар. 1955), літературознавець, член-кореспондент НАН України (2003); Україна

Гурейв, Олекса Іванович (1913–1999), письменник; Україна

Гурська, Галина (1898–1942), письменниця, перекладачка, громадсько-політична діячка; Польща — Україна

Гусейнов, Григорій Джамалович (нар. 1950), письменник, журналіст, редактор часопису «Кур'єр Кривбасу», Національна премія України імені Тараса Шевченка (2006); Україна

Гуцало, Євген Пилипович (1937–1995), письменник, прозаїк, поет, журналіст, кіносценарист, публіцист, кінодраматург, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1985); Україна

Галатовський, Йоаникій (?–1688), письменник, церковний діяч, теоретик риторики; Україна

Давньоруська мова, умовна назва літературно-писемної мови, що використовувалася у світських пам'ятках у Давньоруській державі

Давньоруська писемність, дві форми слов'янської абетки: кирилиця і глаголиця, які збігалися за алфавітним складом, розташуванням, назвами букв, але відрізнялися за формою їх написання

«Дажбог» (часопис), літературно-мистецький часопис, видавався у 1932–1934 у м. Львові

Дактилічна рима, див. **Рима дактилічна**

Дактиль, трискладовий розмір вірша з наголосом на перший склад

Данило Заточник (12–13 ст.), автор давньоруської літературної пам'ятки «Моління Данила Заточника»

Дараган, Юрій (1894–1926), поет; Україна

Дашкевич, Микола Павлович (1852–1908), історик, літературознавець, фольклорист, дійсний член НТШ (1899); Україна

Дашкієв, Микола Олександрович (1921–1976), письменник, поет, перекладач, майстер наукової фантастики; Україна

Двотисячники, умовна назва покоління діячів української літератури, культури й мистецтва, які стали відомі у 2000-х

Дев'ятдесятники, умовна назва покоління діячів української культури, здебільшого літератури, що стали відомі у 1990-х

Дедикація, мовленнєвий жанр, присвята, вказівка перед початком твору імені адресата, якому автор присвячує його

Дей, Олексій Іванович (1921–1986), літературознавець; Україна

Дейч, Олександр Йосипович (1893–1972), літературознавець, перекладач, мистецтвознавець; Україна

Декадентство, кризове явище у літературі, мистецтві, літературі, поняття взяте з вірша «Конання» П. Верлена, проявляється в періоди fin de siècle (еллінізм, маньєризм, тенденції вертеризму, передмодернізм)

Декламація, мистецтво виразного, художнього виголошення, читання літературного твору. Культивувалося в школах України ще з 16–18 ст.

Деконструкція (у мовознавстві), підхід в інтерпретації текстів у межах постструктуралізму і постмодернізму

Денотація, буквальне значення слова, символу

Державин, Володимир Миколайович (1899–1964), літературознавець, критик; Росія — Україна — Німеччина

Державне видавництво України (ДВУ), найбільше видавництво УСРР, створене 1919 (ліквідоване шляхом реорганізації 1930)

Державне видавництво художньої літератури УРСР (Держлітвидав), видавництво в УРСР, тепер «Дніпро» (видавництво)

Деривація (у лінгвістиці), утворення нових слів від слова-основи за допомогою афіксів відповідно до словотвірних моделей певної мови

Деркач, Борис Андрійович (1929–2007), літературознавець; Україна

Деркач, Марія Дем'янівна (1896–1972), літературознавець, дослідник творчості Лесі Українки; Україна

Десняк, Олекса (Руденко, Олекса Гнатович; 1909–1942), письменник; Україна

Децима, десятирядкова строфа зі схемою римування abbaaccddc

Джан-Мухаммед (17 ст.), кримськотатарський поет та літописець

«Дзвін» (альманах), літературно-публіцистичний збірник, виданий М. Павликом з допомогою І. Франка у 1878 у м. Львові

«Дзвін» (видавництво), видавництво, засноване 1907 у м. Києві як видавнича спілка В. Винниченка, Ю. Тищенка і Л. Юркевича

«Дзвін» (часопис), 1) часопис, що виходив у м. Львові у 1905–1906; 2) щомісячний збірник (часопис), випущений цим видавництвом (1913–1914, м. Київ); 3) літературний журнал, що виходить у м. Львові з 1940 (у 1940–1941 — «Література і мистецтво», у 1945–1951 — «Радянський Львів», у 1951–1989 — «Жовтень»)

Дзеверін, Ігор Олександрович (1929–2001), літературознавець, академік АН УРСР (1988), Національна премія України імені Тараса Шевченка (1988); Україна

Дзира, Ярослав Іванович (1931–2009), філолог, історик-джерелознавець, публіцист, історіограф, літературознавець, шевченкознавець, перекладач, публікатор «Літопису Самовидця»; Україна

Дзюба, Іван Михайлович (1931–2021), літературознавець, літературний критик, правозахисник, академік АН України (1992), Національна премія України імені Тараса Шевченка (1991), Герой України (2001); Україна

Дикий, Антін Васильович (1900–1937), письменник; Україна

Дилогія, 1) давньогрецька драма на два акти; 2) у сучасній літературі — два самостійних твори, поєднаних спільним задумом, героями тощо.

Димитрій Ростовський (Туптало), див. **Туптало, Димитрій**

Динаміка культури, зміни та модифікації культурних феноменів у просторі і часі

Дискурс, поняття сучасної лінгвістики, семіотики і філософії, будь-яка мова в процесі її застосування

Дискусія, мовленнєвий жанр, форма колективного обговорення, мета якої — виявити істину через зіставлення різних поглядів

Дитяча література, сукупність художніх і науково-популярних творів, написаних для дитячої аудиторії

Дифірамб (дитирамб), жанр античної хорової лірики, основною темою якого є ушляхування богів і героїв

Діалектизми, 1) фонетичні, граматичні і лексичні особливості, притаманні певним діалектам, уживані в мові художніх творів як засіб

стилізації; 2) специфічні риси певних діалектів, які вкрапляються у мовлення, що загалом відповідає нормам літературної мови

Діброва, Володимир Георгійович (нар. 1951), письменник та перекладач, премія ім. М. Лукаша (1994); Україна — США

Дівович, Семен (18 ст.), письменник; Україна

Дімаров, Анатолій Андрійович (1922–2014), письменник, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1982); Україна

Діхтяр, Олекса Іванович (1886–1936), письменник, перекладач; Україна

Дмитерко, Любомир Дмитрович (1911–1985), поет, письменник, драматург, сценарист, публіцист, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1979); Україна

Дмитренко, Олексій Максимович (1940–2009), письменник, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1987); Україна

«Дніпро» (альманах), календар-альманах, видавався упродовж 1923–1939 у м. Львові

«Дніпро» (видавництво), українське видавництво художньої літератури, діє з 1919 (під різними назвами)

«Дніпро» (часопис), український літературно-художній, громадсько-політичний часопис, видається з 1927 (1927–1936 — «Молодняк», 1937–1941 — «Молодий більшовик», з 1944 — «Дніпро»)

Дніпрова Чайка (Василевська-Березіна, Людмила Олексіївна; 1867–1927), письменниця та поетеса, класик української літератури, Україна

«Дніпрові хвилі», ілюстрований часопис, видавався у 1910–1913 у м. Катеринославі (тепер м. Дніпро)

Дніпровський, Іван Данилович (1895–1934), поет, письменник, драматург, перекладач; Україна

«Дністер» (видавництво), кооперативне видавництво у м. Кам'янці-Подільському в 1911–1920

Дністровий, Анатолій (Астаф'єв, Анатолій Олександрович; нар. 1974), письменник, есеїст; Україна

«Дністриянка», літературно-художній альманах, виданий 1876 у м. Львові

Довгалевський, Митрофан (18 ст.), теоретик літератури та письменник, дослідник літератури барокової доби; Україна

Довгович, Василь (1783–1849), письменник, поет, мовознавець; Україна
Довженко, Олександр Петрович (1894–1956), кінорежисер, письменник, сценарист; Україна

Доленго, Михайло, див. **Михайло Доленго**

Дольник, акцентний вірш, у якому за основу береться не стопа, а частка віршового рядка

Домонтович, Віктор, див. **Петров, Віктор Платонович**

«**Донбас**» (**видавництво**), видавництво, засноване у м. Бахмуті у 1921

«**Донбас**» (**часопис**), літературно-художній та громадсько-політичний журнал, заснований у м. Бахмуті у 1923. Останній номер видано 2013

Донцов, Дмитро Іванович (1887–1973), літературний критик, публіцист, філософ, політичний діяч, ідеолог українського інтегрального націоналізму; Україна — Канада

Донченко, Олесь Васильович (1902–1954), письменник, прозаїк, поет, майстер літератури для дітей; Україна

Дончик, Віталій Григорович (1932–2017), літературознавець, академік НАН України (2006), Національна премія України імені Тараса Шевченка (1996); Україна

Дорошенко, Володимир Вікторович (1879–1963), літературознавець; Україна

Дорошенко, Дмитро Іванович (1882–1951), історик, політичний діяч, літературознавець; Україна

Дорошкевич, Олександр Костянтинович (1896–1946), літературознавець і літературний критик доби Розстріляного Відродження; Україна

Досвітний, Олесь, див. **Олесь Досвітний**

Доценко, Ростислав Іванович (1931–2012), перекладач, літературознавець, критик, майстер афоризмів та сентенцій; Україна

Драгоманов, Михайло Петрович (1841–1895), публіцист, історик, філософ, економіст, літературознавець, фольклорист, громадський діяч, одна з ключових постатей українського культурного процесу другої половини 19 ст.; Україна

Драй-Хмара, Михайло Опанасович (1889–1939), поет, літературознавець, перекладач, представник Розстріляного Відродження; Україна

Драма, 1) один із трьох літературних родів; 2) літературний, сценічний та кінематографічний жанр

Драма абсурду, сукупність явищ авангардистської драматургії в європейському театрі 20 ст.

Драма епічна, літературний жанр, у якому акцентується оповідь (на противагу дії)

Драма лірична, літературний жанр

Драма міщанська, жанр європейської драматургії 17 ст.

Драма народна, фольклорні драматичні твори, а також обрядові драми — вертеп, весілля тощо

Драма шкільна, жанр релігійної драматургії доби бароко, що виник на межі 15–16 ст. в країнах Західної Європи

Драматична поема, літературний жанр, у якому поєднано риси драматичного твору та ліро-епічної поеми

Драматургія, 1) драма як літературний рід; 2) сукупність драматичних текстів певного автора, літератури, часу

Драч, Іван Федорович (1936–2018), письменник, поет, сценарист, перекладач, драматург, громадський діяч, Герой України (2006), Національна премія України імені Тараса Шевченка (1976); Україна

«**Дрібна бібліотека**», культурно-просвітницька видавнича серія (1878–1880, м. Львів)

Дроб'язко, Євген Антонович (1898–1980), перекладач із французької, німецької, іспанської, російської, польської та італійської, автор першого повного перекладу українською мовою «Божественної комедії» Данте; Україна

Дрогобич, Юрій (бл. 1450–1494), медик, астроном, латиномовний поет; Україна — Італія

Дрозд, Володимир Григорович (1939–2003), письменник, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1992); Україна

Друзі Еліота, літературне угруповання, створене Анатолієм Дністровим у м. Ніжині (1993–1996)

«**Друкар**» («**Друкарь**»), видавництво, засноване в м. Петрограді (тепер м. Санкт-Петербург) у 1916, в 1917–1924 — у м. Києві

«**Друкар**», видавничий кооператив у м. Львові у 1924–1928

Дуда, Тамара (Тамара Горіха Зерня; нар. 1976), письменниця, Національна премія України імені Тараса Шевченка (2022); Україна

Дудар, Євген Михайлович (1933), письменник-сатирик; Україна

Дудко, Федір (1885–1962), письменник, журналіст; Україна

«Дукля», літературно-мистецький часопис, орган Української філії Спілки словацьких письменників, видається з 1952

Дума, жанр українського фольклору, ліро-епічні твори героїчного, рідше соціально-побутового змісту

Думитрашко, Костянтин Дмитрович (1814–1886), письменник, поет, автор бурлескно-травестійної поеми «Жабомишодраківка»; Україна

Дунаєвська, Лідія Францівна (1948–2006), педагог, фольклорист, літературознавець, поетеса, засновниця й керівник першої в Україні кафедри фольклористики; Україна

«Дух і Літера», українське гуманітарне видавництво, що спеціалізується на виданні перекладної й оригінальної художньої літератури та літератури з гуманітарних і соціальних наук

Духнович, Олександр Васильович (1803–1865), письменник, поет, педагог, просвітитель, культурний діяч, греко-католицький священник, ключова постать національного відродження на Закарпатській Україні; Україна

Духовно-історична школа, літературознавча течія, сформована на поч. 20 ст. під впливом філософії життя і класичного романтизму, досягла найвищого розвитку в міжвоєнні роки

Дяки мандровані, представники української сміхової культури 17–18 ст., автори барокових бурлескно-травестійних текстів

Дяченко, Марина Юрївна (нар. 1968), письменниця; Україна

Дяченко, Сергій Сергійович (1945–2022), письменник і кінорежисер, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1987); Україна

Евфемізми, слова чи вислови, що за певних обставин служать для заміни позначень, які видаються мовцеві непристойними або небажаними, неввічливими, надто різкими

Евфонія, 1) уникання у мові нехарактерних для неї сполучень звуків; 2) гармонійний добір звуків у тексті художнього твору

Евфуїзм, літературний стиль, якому властива пишність мовлення, надмірність риторичних фігур, тропів та інших виражальних засобів

Едвард Стріха, див. **Буревій, Кость Степанович**

Езопова мова, замасковане алегоричне висловлення думок натяками, недомовками, покликане уникнути будь-яких заборон, переслідувань

Езотеризм, феномен культури, що включає, з одного боку, віру в існування надприродного вищого світу, уявлення про нього, а з іншого — засоби спілкування з цим світом, підкорення його своїм інтересам

Ейдос, термін античної філософії — вид, образ і прообраз речі

Ейфорія, відчуття надсильного душевного піднесення, звичайно сукупно із оптимізмом та підвищеною активністю

Еквілінеарність, збереження кількості рядків при перекладі поетичного твору

Еквіритмічність, точне відтворення в перекладі ритмічних особливостей кожного окремого вірша першотвору

Екзальтація, підвищений настрій із відтінком захвату

Екзистенціалізм (у літературі), літературна течія 20 ст., що світоглядно ґрунтується на філософії екзистенціалізму, широко представлена в українській і загалом європейській літературі

Екзистенція, основна категорія екзистенціалізму, яка означає конкретне буття, внутрішнє буття людини, як ірраціональне, неповторне, непізнання

Екзотизми, слова й вислови, запозичені з інших мов (найчастіше неблизько споріднених), які позначають специфічні поняття й реалії життя інших народів

Еклога, жанр буколічної поезії

Експресив, тип мовленнєвого акту, іллокутивна мета якого — експлікувати психологічний стан адресанта, його ставлення до того, про що він повідомляє адресата

Експресіонізм, стильова течія авангардизму першої половини 20 ст., дрейфувала до модернізму

Експресія, виразально-зображальні властивості мови, які надають мовленню образності та емоційності

Експромт (у літературі), прозовий, віршований, музичний твір, створений без підготовки, попереднього обдумування

Екфразис, екфраз, поява в літературному тексті творів різних видів мистецтв (архітектури, живопису, музики тощо)

Елегійний дистих, поширена в античності дворядкова строфа, що складається з гексаметра й пентаметра

Елегія, ліричний жанр медитативного або емоційного змісту, часто на сумну тему

Еллан-Блакитний, Василь, див. **Блакитний (Еллан-Блакитний), Василь Михайлович**

Емансипація, звільнення від залежності, правових обмежень тощо

Енциклопедія, різновид науково-довідкового видання універсального або галузевого характеру

Епігонство, наслідувальне, реплікативне відтворення літературного стилю, що не має розвитку

Епіграма, лаконічний поетичний жанр сатиричного, дошкульного, дотепного змісту

Епіграф, цитата, короткий уривок з твору відомого автора або афоризм, що вміщується перед літературним твором чи його частиною

Епізод, 1) одна з подій, відносно самостійний компонент сюжету в епічному, ліро-епічному та драматичному творі, органічна ланка в його загальній системі та композиції;

Епik, Григорій Данилович (1901–1937), письменник, перекладач, публіцист; Україна

Епілог, заключна частина художнього або документального твору, що часто розповідає про події, які відбулися після завершення розв'язки

Епістема, одне з базових понять «археології свідомості» М. Фуко, культурно-пізнавальне апріорі, що визначає умови можливості розгортання певної культури, спосіб мислення в межах певної епохи

Епістолярії, листи, послання, звернення письменників, громадських і культурних діячів, що мають художню, публіцистичну та пізнавальну цінність

Епістолярна форма, своєрідна манера написання художніх, публіцистичних та інших творів у вигляді листів або послань

Епіталама, жанр давньогрецької лірики, весільна пісня

Епітафія, надмогильний напис, віршований чи прозовий

Епітет, художнє означення, що увиразнює образ

Епітет гомерівський, поетичне означення, характерне для епосу Гомера, являє собою складне слово, що характеризує персонажа чи явище

Епіфеномен культурний, явище, що слідує за культурним зразком

Епіцедія, різновид епітафії поширений у 18 ст.

Епопея, літературний жанр, розлогий епічний, монументальний твір

Епос, літературний рід, також узагальнена назва для епічних текстів

Еротика, передача в мистецтві переживань і фантазій, пов'язаних із сексуально-чуттєвими переживаннями людини

Есе, есей, літературний та публіцистичний жанр, невеличкий за обсягом прозовий текст, присвячений міркуванням із конкретного приводу

Есеїстика, сукупність текстів у жанрі есе, об'єднаних певною ознакою (авторством, тематикою тощо); галузь літературознавства, що вивчає есе

Естетика, філософська наука про закономірності художнього освоєння дійсності, про природу мистецтва та його соціальну роль

Етнокультура, сукупність матеріальних і духовних цінностей, вироблених певним етносом упродовж його історії

Етнотекст, текст, мовний код котрого є рідним автора-носія конкретних етнокультурних рис

Етноцентризм, система поглядів, у якій життєдіяльність інших народів розглядається через призму культури, традиційних установок і ціннісних орієнтацій власного етносу (як еталону), і яка вважає «свій» етнос кращим від інших

Етюд (у літературі), невеликий за обсягом прозовий твір, як правило, безсюжетний

Євлевич, Хома Якович (?–1647), поет, гуманіст, культурний діяч, ректор Київської братської школи (1628–1632); Білорусь — Україна

Євшан, Микола Йосипович (1889–1919), літературознавець, один із засновників української модерністської критики; Україна

Елисей (Плетенецький) (1550–1624), церковний діяч, архімандрит Києво-Печерської лаври, засновник церковно-просвітницького і культурницького осередку та лаврської друкарні; Україна

Єрофеїв, Іван Федорович (1882–1953), письменник, літературознавець, етнограф, фольклорист; Україна

Єфремов, Петро Олександрович (1883 — бл. 1937), літературознавець, критик; Україна

Єфремов, Сергій Олександрович (1876–1939), літературознавець, публіцист, громадсько-політичний діяч; Україна

Ешкілев, Володимир Львович (1965–2021), прозаїк, поет, есеїст, представник т. з. станіславського феномену; Україна

Жадан, Сергій Вікторович (нар. 1974), прозаїк, поет, перекладач; Україна

Жанр, різновид творів мистецтва, об'єднаних спільною темою і предметом зображення

Жаргон, див. **Арго**

Жарко, Яків Васильович (1861–1933), письменник, актор, один із основних представників української літератури Кубані; Україна

Жарт, фольклорний та літературний жанр, дотепний вислів, комічна дія

Жванецький, Михайло Михайлович (1934–2020), письменник-сатирик; Україна

Жебранки, історичні пісні, пісні-хроніки, які виконували, просячи милостиню. Ці пісні в народі та фольклористичній літературі 19 ст. називалися «просьбування»

«**Живе Слово**», 1) громадсько-політичний та літературно-мистецький часопис, що виходив у м. Львові 1939 за редакцією Петра Костюка; 2) москвофільський літературно-науковий та політичний часопис («Живое слово»), що виходив 1899 у м. Львові російською мовою

Животко, Аркадій Петрович (1890–1948), письменник, літературознавець, пресознавець; Україна

Жиленко, Ірина Володимирівна (1941–2013), поетеса, дитяча письменниця, журналістка, Національна премія імені Тараса Шевченка (1996); Україна

Житецький, Гнат Павлович (1866–1929), історик, літературознавець, історик фольклористики, книгознавець, публіцист, дійсний член НТШ (1928); Україна

Житецький, Павло Гнатович (1837–1911), мово- і літературознавець, дійсний член НТШ (1903); Україна

«**Житє і слово**», літературно-художній та громадсько-політичний часопис, що виходив за редакцією І. Франка протягом 1894–1897 у м. Львові

«**Життя й ходіння Данила, Руської землі ігумена**», пам'ятка давньо-руської літератури

Життя святих, життєписи мучеників, аскетів, ченців, князів та інших, проголошених християнською церквою святими

Життєпис, опис чийогось життя, біографія

«**Життя і мистецтво**», літературно-мистецький часопис, що виходив 1920 у м. Львові

«**Життя й революція**», літературний та громадсько-політичний часопис, що виходив протягом 1925–1934 у м. Києві

«**Жінка**» (**часопис**), часопис, що виходив у 1935–1939 у м. Львові

«**Жовтень**» (**збірник**), літературно-мистецький збірник Всеукраїнському, що вийшов 1921 у м. Харкові

«**Жовтень**» (**літературне об'єднання**), літературне угруповання, що постало на базі «Асоціації комункульту» (1924–1926, м. Київ)

«**Жовтневий збірник панфутуристів**», літературно-художнє видання, що вийшло у 1923–1924 у м. Харкові

Жолдак, Богдан Олексійович (1942–2018), письменник, сценарист, драматург; Україна

Жук, Михайло Іванович (1883–1964), художник, письменник; Україна

Жулинський, Микола Григорович (нар. 1940), літературознавець, критик, директор Інституту літератури ім. Шевченка НАН України (з 1991), академік АН України (1992), Національна премія України імені Тараса Шевченка (1992); Україна

Жур, Петро Володимирович (1914–2002), письменник, літературознавець; Україна

Журба, Галина (1888–1979), письменниця; Україна — США

Журнал літературно-мистецький, літературно-художній журнал, видання творів художньої літератури, а також публіцистичні та критичні статті і матеріали

- «**За марксо-ленінську критику**», літературно-критичний журнал, утворений внаслідок реорганізації журналу «Критика» 1932 (виходив до 1935, коли був реорганізований у журнал «Літературна критика», 1936–1940)
- «**За синім океаном**», літературний і суспільно-політичний журнал радянського напрямку (1959–1963, м. Нью-Йорк)
- «**За сто літ**», збірники історичних і історико-літературних матеріалів, що видавалися Всеукраїнською академією наук у 1927–1930
- Забавлянки**, жанр дитячого фольклору, музично-поетичні або ритмізовані тексти, покликані впливати на розвиток дитини
- Забашта, Любов Василівна** (1918–1990), поетеса, письменниця, драматург; Україна
- Забаштанський, Володимир Омелянович** (1940–2001), поет, перекладач, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1986); Україна
- «**Забій**» (літературне угруповання), літературне угруповання (1923–1932, Донеччина)
- Забіла, Віктор Миколайович** (1808–1869), поет-романтик, друг та конфідент Т. Шевченка; Україна
- Забіла, Наталя Львівна** (1903–1985), поетеса, письменниця, класик української літератури для дітей; Росія — Україна
- Забужко, Оксана Стефанівна** (нар. 1960), письменниця, літературознавець, публіцист, поетеса, прозаїк, перекладач, есеїст, Національна премія України імені Тараса Шевченка (2019); Україна
- Завгородній, Олександр Сергійович** (1940–2018), поет, перекладач; Україна
- Загадка**, жанр фольклору, стислий, поетичний, часом ритмізований твір, що потребує відповіді, і в якому, зазвичай, певний предмет чи явище зображується через його метафоричний еквівалент
- Заголовок, назва** (слово, фраза, буква або група слів, фраз і букв), наведена на документі в тому вигляді, в якому вона встановлена або затверджена автором або видавцем, і призначена для ідентифікації й пошуку документа
- Загребельний, Павло Архипович** (1924–2009), письменник, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1974); Україна

Загул, Дмитро Юрійович (1890–1944), поет-символіст, літературознавець, перекладач, критик, публіцист, педагог, громадський діяч; Україна

Зайцев, Павло Іванович (1886–1965), літературознавець, одна з ключових постатей у справі дослідження життя та творчості Т. Шевченка; Україна — Німеччина

Заклинання, певна послідовність слів або звуків, яким надається магічне значення

Заклинський, Корнило Романович (1889–1966), поет, фольклорист, літературознавець, перекладач, громадсько-культурний діяч; Україна — Чехія

Заклинський, Олексій Онуфрійович (1819–1891), поет, композитор; Україна

Заклинський, Роман Гнатович (1852–1931), письменник, літературознавець, історик, етнограф, педагог; Україна

Заклинський, Ростислав Романович (1887–1974), історик, письменник, педагог, фольклорист; Україна

Заклички, музично-поетичні твори, в основі яких — вірування в магічну силу слова

Закляття, магічна формула, близька до замовляння, побажання лихого

Залевська, Євгенія (1898–1984), письменниця, журналістка, громадська діячка; Україна — США

Залеський, Вацлав (1799–1849), етнограф, поет, драматург, театральний критик, політик, збирач галицького фольклору; Україна — Польща — Австрія

Залеський, Юзеф Богдан (1802–1886), поет, представник української школи в польській поезії, Україна — Польща — Франція

Заливчий, Андрій Іванович (1892–1918), політичний діяч, письменник; Україна

Замовляння, жанр фольклору, словесні сутєстивні формули прагматичного характеру (що мають на меті отримання користі чи заподіяння шкоди), які супроводжують магічно-ритуальні практики

Записка, 1) аркуш паперу, на якому що-небудь написано; 2) короткий виклад на письмі якої-небудь справи, події; 3) папери із записаними

на них чийми-небудь спостереженнями, думками, зауваженнями і т. ін.

Записки, наративний жанр (літературний, публіцистичний та науково-популярний), започаткований на межі 18–19 ст., оповідь в якому ведеться у формі нотаток від першої особи

«Запорозька старовина» («Запорожская старина»), фольклорні й історико-літературні збірки, упорядковані і видані І. Срезневським у м. Харкові у 1833–1838

Заревич, Федір (1835–1879), письменник, журналіст, засновник української періодики на Галичині; Україна

Зарудний, Микола Якович (1921–1991), драматург; Україна

Заруцький, Атанасій Олексійович (бл. 1670 — 1720/1723), письменник-панегірист; Україна

Засенко, Олексій Єлисеєвич (1907–1993), літературознавець, критик, письменник, перекладач, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1988); Україна

Затонський, Дмитро Володимирович (1922–2009), літературознавець, академік АН УРСР (1990); Україна

Затулівітер, Володимир Іванович (1944–2003), поет, перекладач; Україна

Захарія Копистенський, див. **Копистенський, Захарія**

Захарова, Світлана Авдіївна (нар. 1926), літературознавець, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1990); Україна

Захарченко, Василь Іванович (1936–2018), письменник, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1995); Україна

«Західна Україна», 1) літературне угруповання, яке діяло в містах Харкові та Києві в 1925–1933; 2) альманах цього угруповання (м. Харків, 1927); 3) літературно-мистецький часопис («зшиток»), що виходив у м. Києві у 1927–1930

Західноукраїнська мовно-літературна практика, варіант української літературної мови зі специфічними ознаками, зумовленими історичними, політичними, соціальними та мовними (діалектними) чинниками, що функціонував на західноукраїнських землях у 19 — першій половині 20 ст.

Зачин, традиційна формула початку оповідних фольклорних текстів

- Збанацький, Юрій Оліферович** (1914–1994), письменник, командир радянського партизанського загону у роки Другої світової війни, Герой Радянського Союзу (1944), Національна премія України імені Тараса Шевченка (1970); Україна
- Збірка**, видання здебільшого малоформатних, жанрово близьких творів, об'єднаних спільною чи близькою тематикою або зібраних за хронологічним принципом
- Збірник**, видання творів одного (авторський збірник) або кількох (колективний збірник) авторів, сформоване здебільшого за певною ознакою (тематичною, жанровою та ін.)
- «Збірник історико-філологічного відділу»**, науковий збірник ВУАН, що виходив у м. Києві впродовж 1921–1931 (загалом 105 випусків) з історії, літературознавства, мовознавства, етнографії, мистецтвознавства у вигляді окремих авторських та колективних монографій
- Зборовська, Ніла Вікторівна** (1962–2011), літературознавець, письменниця, одна з дослідниць української новітньої та масової літератури; Україна
- Звертання**, слово або словосполучення, що означає особу або предмет до яких звертаються з промовою, закликом, проханням тощо, до яких адресовано висловлювання
- Звукопис**, система звукового інструментування, спрямована на створення звукового образу; відтворення об'єктивного світу за допомогою виражальних музичних і загалом звукових засобів
- Звукосимволізм** (звуковий символізм, фонетичний символізм, символіка звука), закономірний, не довільний, фонетично мотивований зв'язок між фонемами слова незвуковою (неакустичною) ознакою денотата (мотивом), що лежить в основі номінації
- Згарський, Євген Якович** (1834–1892), письменник, поет, філософ, педагог; Україна
- Земляк, Василь Сидорович** (1923–1977), письменник, сценарист, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1978); Україна
- Зеркаль, Сава** (1896–1979), історик, журналіст, видавець часопису «Українське громадське слово» (1953–1958, м. Нью-Йорк, США); Україна — США

«Зерна», 1) літературно-наукові збірники, що виходили в м. Чернівцях у 1887–1888; 2) літературно-мистецький альманах українців Європи, заснований у 1994

Зеров, Микола Костьович (1890–1937), письменник, поет-неокласик, літературознавець, перекладач; Україна

Зизаній, Лаврентій Іванович (1560-ті — 1634), мовознавець, письменник, перекладач, богослов, педагог, автор «Лексикона до розуміння письма слов'янського» — першого українського друкованого словника для шкільного навчання; Україна

Зизаній, Стефан Іванович (бл. 1550 — 1600), письменник-полеміст та педагог; Україна

Зінкевич, Осип Степанович (1925–2017), літературознавець та видавець, упорядник «Енциклопедії дисидентського руху»; Україна — США

Зіновій, Климентій (бл. 1650-х — після 1717), письменник, поет; Україна

Зінківський, Трохим Абрамович (1861–1891), письменник, фольклорист та публіцист, один з перших українських енциклопедистів; Україна

Зміст тексту, авторське відображення певного фрагмента дійсності, що існує об'єктивно чи вигаданий мовцем

«**Знак**» (альманах), 1) літературний додаток до інформаційного бюлетеня «Смолоскип України», заснований 1996; 2) альманах молодії української літератури, заснований 2013 видавництвом «Смолоскип»

Зореслав (Сабол, Стефан Севастіян Михайлович; 1909–2003), поет, релігійний діяч; Україна

Зорівчак, Роксоляна Петрівна (1934–2018), літературознавець; Україна

«**Зоря**» (альманах), альманах, підготовлений до друку «Руською трійцею», але заборонений австрійською цензурою (1835)

«**Зоря**» (часопис), 1) літературно-науковий та громадсько-політичний часопис, що виходив у м. Львові у 1880–1897; 2) літературно-громадський часопис, що виходив у м. Коломії в 1902–1904 та 1910; 3) двотижневик, заснований товариством «Просвіта» у м. Куритибі (Бразилія), виходив у 1907–1910; 4) літературно-науковий,

- громадсько-політичний часопис, що виходив у м. Дніпропетровську (тепер м. Дніпро) у 1925–1935
- «**Зоря Галицька**», газета у м. Львові, середина 19 ст.
- «**Зрима рима**», літературно-мистецький часопис зорової поезії, заснований 1998 у м. Києві
- Зуєвський, Олег Йосипович** (1920–1996), поет, перекладач; Україна — Канада
- Зшиток**, 1) те саме, що зошит; 2) окремий випуск періодичного видання або великого друкованого твору (зібрання творів), що виходить випусками
- Івакін, Юрій Олексійович** (1917–1983), літературознавець і письменник, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1980); Україна
- Іван Ле** (Мойся, Іван Леонтійович; 1895–1978), письменник; Україна
- Іваненко, Оксана Дмитрівна** (1906–1997), письменниця, перекладачка, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1986); Україна
- Іваничук, Роман Іванович** (1929–2016), письменник, поет, публіцист, громадський діяч, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1985); Україна
- Іванов, Дмитро Йосипович** (нар. 1946), поет, Національна премія України імені Тараса Шевченка (2010); Україна
- Іванов, Леонід Дмитрович** (1913–1972), літературознавець, педагог; Україна
- Іванченко, Раїса Петрівна** (1934), письменниця, історик, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1996); Україна
- Іванчов, Федір Васильович** (1916–2007), письменник, головний редактор журналу «Дукля» (1960–1971); Україна — Словаччина
- Івасюк, Володимир Михайлович** (1949–1979), поет і композитор, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1994); Україна
- Івченко, Михайло Євдокимович** (1890–1939), письменник-імпресіоніст, перекладач; Україна
- Ідеографія, ідеографічне письмо**, письмо за допомогою ідеограм, коли окремі знаки позначають не звуки, а поняття

Ідея, уявлення, форма духовно-пізнавального відображення певних закономірних зв'язків та відношень зовнішнього світу, спрямована на його перетворення

Ідіолект, сукупність мовно-виражальних засобів, які виконують естетичну функцію й вирізняють мову окремого індивіда з-поміж інших

Ідіостиль, індивідуальний стиль, неповторний спосіб спілкування, притаманний окремій особі, сукупність мовних і позамовних складових, чинників мовної та комунікативної компетенції окремого носія мови і культури

Ізарський, Олекса (1919–2007), письменник, літературознавець і перекладач; Україна — США

Ізборники Святослава, найдавніші пам'ятки писемності Давньої Русі

Іздрик, Юрій Романович (нар. 1962), письменник, культуролог; Україна

Ізмарагд, різновид збірників літературного релігійно-моралістичного змісту, поширений у пізньому середньовіччі

Ізовидання, видання, більшу частину обсягу якого займає зображення

Ікос, жанр богослужбової пісні, зміст якої — ушавлення святого чи церковної події

Ікт, ритмічний наголос у вірші, що не збігається з граматичним

Ілля, Валерій Павлович (1939–2005), поет, есеїст, представник київської поетичної школи; Україна

Ільницький, Микола Миколайович (нар. 1934), літературознавець, член-кореспондент НАН України (2003); Україна

Ільницький, Олег Романович (нар. 1949), літературознавець, професор Альбертського університету, редактор наукового часопису «Canadian Slavonic Papers»; Україна — США

Ільченко, Олександр Єлисейович (1909–1994), письменник, сценарист, журналіст; Україна

Ільченко, Олесь Григорович (нар. 1957), поет, письменник, сценарист; Україна

Ілюзія, оманливе, хибне, спотворене відображення дійсності й побудовані на цьому нездійсненні мрії та бажання

Ілюстрація, 1) зображення у книжці або іншому друкованому виданні того, що пояснює й доповнює текст (може бути малюнком, ре-

- продукцією, інфографією та ін.); 2) приклад, який точно й наочно підтверджує те, що було сказано; 3) зображення (супровід) певної ідеї, тексту
- «Ілюстрована Україна»**, літературно-науковий часопис, виходив у 1913–1914 у м. Львові
- Імагологія**, розділ літературознавства, зокрема порівняльного (компаративістики), й ширше — культурології, що вивчає образи «Я — Інший», можливості їх передачі при перекладі тощо
- Імажизм**, модерністська течія в англо-американській літературі 1910–1920-х
- Імажинізм**, постсимволістська стильова течія у російській літературі 1910–1920-х
- Імітація (у літературі й мистецтві)**, стилістичний прийом, яким створюється повна ілюзія чиєїсь манери мовлення, письма або іншого виду творчості
- Імперіалізм культурний**, 1) фактичний контроль імперською державою культури залежних держав або етнічних спільнот; 2) конструювання соціальних уявлень про культуру імперської держави як вищої порівняно з іншими культурами
- Імпресіонізм**, напрям у мистецтві останньої третини 19 — на початку 20 ст., стильова течія модернізму
- Інвектива**, жанр різкого гнівного виступу, який звинувачує когось або спрямований проти чого-небудь; віршований або прозовий твір нищівно викривального характеру
- Інверсія (у філології)**, у філології — порушення прямого порядку слів у реченні для емоційно-сміслового викладу
- Індекс заборонених книг**, переліг книг і журналів, які Католицька церква забороняла читати, видавати й поширювати своїм вірним без особливого на те дозволу (видавалися з 1559, скасовані 1966)
- Інсценізація**, переробка літературного твору (прозового, поетичного) для постановки його на сцені або для радіо- чи телевізії
- Інтарсія (у літературі)**, інтертекстуальний прийом
- Інтебмовсегії**, «Інтелектуальний блок молоді всеукраїнської генерації», угруповання західноукраїнських футуристів, засноване 1927 у м. Львові

Інтегрована інноваційна культура, інноваційна культура інтегрованого характеру, здатність до інновацій у різних галузях практичної діяльності

Інтерв'ю, 1) у соціології — різновид опитування; 2) у журналістиці й публіцистиці — інформаційний або аналітичний жанр

Інтер'єр (у літературі), опис, змалювання внутрішніх приміщень

Інтерлюдія, див. **Інтермедія**

Інтермедія (інтерлюдія), невеличкий драматичний твір розважального характеру, який виконують між актами вистави

Інтерпретація, процес тлумачення, пояснення, розкриття наукових, літературних текстів і творів мистецтва

Інтеррогатив, тип мовленнєвого акту, в якому формується запит інформації

Інтертекст, цитований, переписуваний, інтерпретований, стилізований, перекодований текст чи сукупність текстів

Інтертекстуальність, позначення спектру міжтекстуальних відносин (алюзії, цитати, базові структури)

Інтонія, ритміко-мелодійний малюнок мовлення, що служить засобом вираження синтаксичних значень та емоційно-експресивного забарвлення в реченні

Інтрига, складне, напружене переплетення подій у фабулі, найчастіше трапляється у пригодницькій літературі й драматургії, яке виникає при гострому зіткненні інтересів персонажів

Інтроверсія, 1) орієнтація індивіда на власний внутрішній світ; на зв'язки між об'єктами (за К.-Г. Юнгом); 2) некоммунікабельність, низька здатність до соціалізації (за Г. Айзенком)

Інтродукція (у літературі), те саме, що вступ

Іоанникій (Волкович) (17 ст.), православний священник, письменник, діяч Львівського братства; Україна

Іов, Іван (1948–2001), поет, представник зорової експериментальної поезії України

Іпатіївський літопис, Іпатський літопис, Руський літопис за Іпатським списком, літописне зведення першої чверті 15 ст., найдавніший список якого знайдено в Іпатіївському монастирі (тепер РФ)

Ірина Вільде (Макогон, Дарина Дмитрівна; 1907–1982), письменниця; Україна

Ірчан, Мирослав (1897–1937), письменник, поет, публіцист, драматург, перекладач, літературознавець, журналіст, історик та видавець, представник Розстріляного Відродження; Україна

Історизм, принцип наукового пізнання, згідно з яким процеси дійсності розглядаються в їхньому закономірному історичному розвитку

Історизму принцип, підхід до аналізу будь-яких об'єктів, явищ і процесів із позицій їх мінливості в часі

Історико-філологічні товариства, наукові об'єднання, поширені серед українських істориків та філологів другої пол. 19 — першої пол. 20 ст.; діяли при Харківському (1877–1917), Новоросійському в м. Одесі (1889–1917), Ніжинському історико-філологічному інституті (1894–1917)

Історіографія літературознавча, допоміжна літературознавча дисципліна, що вивчає історію розвитку та нагромадження знань з історії й теорії літератури, літературної критики, фольклору, журналістики тощо; а також сукупність відповідних досліджень

Історія літератури, розділ літературознавства, що вивчає історичний розвиток прозових і поетичних творів, поетики, літературного процесу тощо

«**Історія Русів**», пам'ятка української історичної прози та публіцистики 2-ї пол. половини 18 ст., видана у 1846

Ітінерарій, літературний жанр, дорожній щоденник, у давньоримській літературі — описи мандрівок, у християнській — описи маршрутів паломництв

Іщук, Арсен Олексійович (1908–1982), літературознавець, письменник, педагог; Україна

«**І**» (часопис), український культурологічний часопис, видається з 1989

І (літературно-мистецький фестиваль), заснований у м. Тернополі

Іжак, фестиваль

Йовенко, Світлана Андріївна (нар. 1945), поетеса, перекладачка; Україна

Йогансен, Майк (Михайло Гервасійович) (1895–1937), поет і письменник, майстер авантюрного роману, представник Розстріляного Відродження; Україна

Йосип (Верещинський) (1530–1598), єпископ Римо-католицької церкви, письменник, автор ідеї перетворення Війська Запорозького на лицарський орден для оборони України від татар і турків; Україна

Йосифович, Дмитро Григорович (1867–1939), письменник, перекладач

Казка, жанр народної творчості, епічний оповідний сюжетний твір усного походження, в основі якого — захоплива розповідь про вигадані події і явища, які сприймаються як реальні

Казка побутова, жанровий різновид народної казки, що склався переважно в 9–10 ст.

Казка, Аркадій Васильович (1890–1929), поет, перекладач з західно-європейських та російської мов; Україна

Календарно-обрядова творчість, драматично-поетична система обрядів та ритуалів магічного значення, що супроводжуються відповідними поетичними текстами сакрального змісту, яка тісно пов'язана із циклічністю природи

Календарно-обрядової поезії літній цикл, цілісна система обрядово-поетичних дійств (русалії, купальські і жнивні обряди), що складається з основних обрядових дій і фольклорних текстів, що їх супроводжують

Калинець, Ігор Миронович (1939), поет, прозаїк, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1992); Україна

Калинець, Ірина Онуфріївна (1940–2012), поетеса, філолог, живописець, правозахисник, політв'язень; Україна

Калинович, Іван Титович (1884–1927), бібліограф, видавець, перекладач, організатор і очільник видавництва «Всесвітня бібліотека» (1913–1926), учасник українського національно-культурного відродження в Західній Україні; Україна

«**Каменярь**», видавництво, діє у м. Львові з 1939

Кандимов, Юнус (1959–2005), кримськотатарський поет, письменник, публіцист, літературознавець, історик; Узбекистан — Україна

Канівець, Володимир Васильович (1923–2017), письменник, драматург, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1970); Україна

Канон літературний, сукупність художніх текстів, які вважаються класичними

Канон, список або зібрання релігійних книг, що церковно узаконені як Святе Письмо

Канюк, Сергій Іванович (1880–1945), журналіст, педагог, письменник, помітна постать українського культурного та громадського життя на Буковині першої половини 20 ст.; Україна

Капельгородський, Пилип Йосипович (1882–1938), письменник; Україна

Капустянський, Іван Назарович (1894–1937), критик, літературознавець; Україна

Карась, Анатолій Андрійович (1940–2017), письменник-сценарист, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1993); Росія — Україна

Карбулицький, Іларій Іванович (1880–1961), письменник, педагог, просвітител ь і видавець, активний учасник українського громадського, культурного та політичного життя на Буковині першої половини 20 ст.; Україна

Карманський, Петро Сильвестрович (1878–1956), поет, представник раннього українського модернізму, перекладач з італійської та німецької мов; Україна

Каталетика, 1) розділ метрики, що вивчає ритмічні закінчення віршового рядка — клаузули; 2) власне закінчення віршового рядка неповною стопою

Каталог, нормативне виробничо-практичне, довідкове та (чи) рекламне видання систематизованого переліку наявних речей і послуг

Каталог архівний, архівний довідник, в якому інформацію систематизовано відповідно до обраної схеми класифікації

Каталог бібліотечний, перелік творів друку і інших документів, що є у фонді бібліотеки чи групи бібліотек, складений за певним принципом і розкриває склад чи зміст бібліотечних фондів

Каталогізація, процес складання запису для долучення в один чи більше каталогів або покажчиків, призначений для опису документа і його пошуку

Категоризація, підведення явища, об'єкта, процесу під певну рубрику досвіду (категорія) і визнання його членом цієї категорії, процес утворення і виділення категорій

Катрен, чотиривірш

Кацнельсон, Абрам Ісакович (1914–2003), поет, літературознавець, перекладач; Україна

Качан, Анатолій Леонтіївич (1942), письменник, майстер літератури для дітей; Україна

Качура, Яків Дем'янович (1897–1943), письменник; Україна

Качуровський, Ігор Васильович (1918–2013), літературознавець, поет, перекладач; Україна — Аргентина — Німеччина

Кащенко, Адріан Феофанович (1858–1921), письменник; Україна

Кверофутуризм, течія у футуризмі, принципи якої сформулював М. Семенко 1914

Квінтесенція, найголовніше, найважливіше, найбільш істотне, основна суть, концентрований екстракт

Квітка-Основ'яненко, Григорій Федорович (1778–1843), письменник та драматург, основоположник художньої прози і жанру соціально-побутової комедії в українській літературі, класик української літератури; Україна

Кейс, жанр газетних та журнальних текстів, тип замітки, в якій головною сюжетною лінією є історія будь-якої компанії, організації, партії або конкретної людини

Кернер, Гірш бен Борух (Григорій Борисович; 1863–1941), див. **Грицько Кернеренко**

Кернеренко, Грицько, див. **Грицько Кернеренко**

Керницький, Іван Степанович (1913–1984), письменник, публіцист, журналіст, представник модерністського середовища галицької літератури 1930-х, представник літератури української діаспори в США; Україна — США

«Києво-Печерський патерик», пам'ятка давньоукраїнської житійної літератури доби Київської Русі

Києво-Печерської лаври вчений гурток, група освічених церковних і культурних діячів України, об'єднаних архімандритом Єлисеєм Плетенецьким на поч. 17 ст. навколо Києво-Печерської друкарні

Києво-Печерської лаври друкарня, друкарня при Києво-Печерській лаврі, діяла у 17–18 ст.

«Київ» (часопис), 1) літературний часопис, що виходив у м. Філадельфії у 1951–1964; 2) літературно-художній та громадсько-політичний журнал, орган Спілки письменників України й київської письменницької організації, виходить із січня 1983 щомісяця

«Київська старовина» («Киевская старина»), літературно-художній та історико-етнографічний часопис, виходив протягом 1882–1906

Київська школа, неформальне об'єднання поетів, засноване в м. Києві 1965, діє дотепер

Київський літопис, одна з найдавніших пам'яток історії та літератури Давньої Русі, складова частина Іпатіївського списку, є продовженням «Повісті минулих літ» і попередником Галицько-Волинського літопису, охоплює події 1118–1200

Кириленко, Іван Улянович (1903–1938), письменник; Україна

Кирилиця, графічна система, створена для старослов'янської мови в 9 ст.; використовується в низці слов'янських та ін. мов

Кирилюк, Євген Прохорович (1902–1989), літературознавець, член-кореспондент АН УРСР (1957), Національна премія України імені Тараса Шевченка (1980); Україна

Кисельов, Володимир Леонтіївич (1922–1995), письменник; Україна

Кисельов, Леонід Володимирович (1946–1968), поет, представник шістдесятництва; Україна

Кисельов, Олександр Іванович (1903–1967), літературознавець, ключова постать у дослідженні творчості П. Грабовського; Україна

Кичинський, Анатолій Іванович (нар. 1950), поет, представник тихої лірики, Національна премія України імені Тараса Шевченка (2006); Україна

Кінцівка в літературі, заключна частина художнього тексту

Кіпа, Альберт Вадимович (нар. 1939), педагог, літературознавець, іноземний член НАПН України (1999); Україна — США

Кіршак, Володимир, див. **Вадим Лесич**

Кісь, Роман Ярославович (1949–2020), філософ, антрополог, поет, учасник самвидавного альманаху «Скриня» (1971); Україна

Кітч, кіч, низькопробне мистецтво, предмети поганого смаку, низькопробні артефакти масової культури

Кічура, Мелегій Омелянович (1881–1938), поет; Україна

Кіяновська Маріанна Ярославівна (нар. 1973), поетеса, прозаїк, перекладач, літературний критик та дослідник літератури, Національна премія України імені Тараса Шевченка (2020); Україна

Класика, 1) література і мистецтво епохи античності — Давньої Греції (еллінізм) і Давнього Риму; 2) у широкому розумінні — все краще, досконале в художній спадщині людства

Класицизм, напрям і стиль у європейській культурі, зокрема в архітектурі 17 — першої пол. 19 ст.

Клен, Юрій, див. **Юрій Клен**

Кленович, Себастьян Фабіан (бл. 1545 — 1602), латиномовний поет, композитор; Польща

Клим Смолятич (? — після 1164), церковний діяч Давньої Русі; письменник

Климкович, Ксенофонт Григорович (1835–1881), поет, журналіст, перекладач; Україна

Клімакс (у літературі), висхідна градація, стилістична фігура, розвивається в напрямку наростання інтонаційно-сміслового напруження

Клоков Михайло Васильович, див. **Михайло Доленго**

Клочек, Григорій Дмитрович (нар. 1943), літературознавець; Україна
«**Клуб сімейного дозвілля**», одне з найбільших видавництв України, діє у м. Харкові з 2000

Книга, 1) найважливіша історично розвинута форма закріплення й передавання в часі та просторі соціальної інформації у вигляді текстового, зображувального, картографічного чи іншого документа; 2) друковане неперіодичне блочне видання обсягом понад 48 сторінок

Книга автографічна, рукописне видання (лист, брошура, книга), оформлене і виготовлене повністю самим автором

Книга антикварна, у практиці радянської торгівлі — книга, видана з початків друкарства по 1850 включно (до поширення деревного паперу і здешевлення масового друку)

Книга електронна, версія книги в електронному (цифровому) вигляді
«**Книгарь**», критико-бібліографічний місячник, що виходив у м. Києві у 1917–1920

«Книга буття українського народу», ідеологічна програма Кирило-Методіївського братства, написана у формі біблійного оповідання (1845–1846)

Книги священні, основоположні тексти певної релігії

Книги і друкарства України музей, музей на території Києво-Печерського заповідника, діє з 1972

Книговидавнича справа, сфера суспільних відносин, що поєднує в собі організаційно-творчу та виробничо-господарську діяльність юридичних і фізичних осіб, які займаються створенням, виготовленням і розповсюдженням книжкової продукції

Книгодрукування, принцип одержання відбитків письмових знаків за допомогою тиснення

Книгознавство, 1) комплекс наук про книгу та книжкову справу; 2) теоретична дисципліна про книгу і книжкову справу, синонім поняття бібліологія

«Книголюб», друкований орган Українського товариства прихильників книги, щоквартальник, видавався у м. Празі (Чехія) у 1927–1932

«Книгоспілка», всеукраїнське кооперативне книговидавниче та книготорговельне товариство кін. 19 — поч. 20 ст.

«Книжка» (часопис), часопис, що виходив у м. Станіславі в 1921–1923

Книжка-іграшка, видання особливих конструктивних форм, призначене для розумового та естетичного розвитку дітей

Книжка-крихітка, видання, що має формат, який не перевищує 50х60 мм

Книжковий арсенал, книжково-літературний фестиваль-ярмарок у м. Києві, що проводиться з 2011

Книжковий ярмарок у Франкфурті, традиційний європейський книжковий ярмарок, що існує з 15 ст.

Книжкові зібрання козацької старшини, явище в історії розвитку приватних бібліотек в Україні, що було характерним для духовно-культурного життя українського народу періоду козацької доби (серед. 17 — кін. 18 ст.)

Книжництво, сукупність писаних і друкованих творів певного народу, епохи, людства

Книжкова культура, складова інтелектуальної культури народу, пов'язана зі створенням і побутуванням рукописної і друкованої книги

Книш, Ірена (1909–2006), літературознавець, діячка жіночого руху; Україна

«Кобзар» (збірка), збірка поетичних творів Т. Шевченка

Кобзарство, явище національної української культури, зародилося в часи Давньої Русі.

Кобилянська, Ольга Юліанівна (1863–1942), письменниця, класик української літератури; Україна

Кобилянський, Володимир Олександрович (1895–1919), поет, перекладач доробку Г. Гейне та Ф. Шиллера українською мовою; Румунія — Україна

Кобринська, Наталія Іванівна (1855–1920), письменниця, організаторка жіночого руху на Галичині; Україна

Коваленко, Борис Львович (1903–1937), поет, критик, літературознавець, представник Розстріляного Відродження; Україна

Коваленко, Григорій Олексійович (1868–1937), письменник, художник; Україна

Коваленко, Іван Юхимович (1919–2001), педагог, поет, представник шістдесятництва, учасник правозахисного руху в СРСР, політв'язень; Україна

Коваленко, Людмила Іванівна (1898–1969), письменниця, драматург, перекладачка; Україна — США

Коваленко, Олекса Кузьмович (1880–1927), видавець, перекладач українською мовою з російської, бельгійської та романо-германських мов, поет, укладач фундаментальної антології української поезії (1908); Україна

Ковалів, Юрій Іванович (1949), літературознавець, літературний критик, поет, педагог, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1996); Україна

Ковалівський, Андрій Петрович (1895–1969), перекладач, літературознавець, сходознавець; Україна

Ковач, Михайло Іванович (1909–2005), письменник, журналіст; Сербія — Україна

Ковінька (Ковінько), Олександр Іванович (1900–1985), письменник-гуморист; Україна

Код комунікативний, мова або її різновиди (діалект, сленг, стиль тощо), а також немовні засоби (паралінгвальні, інтонаційні тощо), які використовують учасники комунікативного акту

Кожелянко, Василь Дмитрович (1957–2008), письменник, вважається засновником напряду альтернативної історії в українській літературі; Україна

Козак, Стефан Петрович (нар. 1937), літературознавець, іноземний член НАН України (2000); Україна — Польща

Козаченко, Василь Павлович (1913–1995), письменник, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1971); Україна

Козачинський, Мануїл (Михайло) (1699–1750), письменник, філософ; Україна

Козланюк, Петро Степанович (1904–1965), письменник, публіцист; Україна

Коковський, Франц (1885–1940), письменник, журналіст, етнограф; Україна

Кокорудз, Ілля Федорович (1857–1933), історик літератури, критик; Україна

Колаж, прийом створення творів мистецтва у 20 ст., склеювання, складання мистецьких творів зі шматочків утилітарних речей

Колектив авторський, група осіб, об'єднаних для того, щоб разом створити твір, видання за єдиним задумом і планом

Колективність у фольклорі, одна з основних ознак фольклорного тексту; узгодженість, конвенційність суб'єктів трансмісії фольклорних текстів — транслятора та реципієнта, які обидва є носіями традиційних знань

Колесник, Степан Павлович (нар. 1932), публіцист і письменник, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1992); Україна

Колесса, Олександр Михайлович (1867–1945), літературознавець та мовознавець, політик, дипломат, депутат австрійського парламенту (1907–1918), дійсний член НТШ (1899); Україна — Прага

Колесса, Філарет Михайлович (1871–1947), етнограф, фольклорист, композитор, літературознавець, основоположник українського етнографічного музикознавства, академік ВУАН (1929), дійсний член НТШ (1909); Україна

Коломієць, Володимир Родіонович (1935–2019), поет, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1993); Україна

Коломієць, Олексій Федотович (1919–1994), письменник, драматург, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1977); Україна

Колонтитул, заголовні дані видання або його частини, розташовані на верхньому полі кожної сторінки видання

Коляда, релігійна пісня, яку співають українці в часі Різдвяного періоду в церквах і по домівках, прославляючи народження Христа

Коляда, Гео (Григорій Опанасович) (1904–1941), поет, представник українського літературного авангарду; Україна

Колядка, пісенний жанр фольклору, який виконується в час і з нагоди святкування Коляди, супроводжує магічно-ритуальні різдвяні дійства; на відміну від церковних коляд, має народне походження та більш світську тематику

Комедія, жанр драматичного твору, у якому конфлікт, характери, ситуації й події представлено у смішних, комічних формах

Коментар, різновид статті або самостійний аналітичний жанр, який характеризується актуальністю, логічною побудовою, високим рівнем оцінних суджень, розлогими поясненнями важливих подій, явищ, використанням вагомої фактологічної бази, узагальненнями

Коментарі авторські, тлумачення автором певних слів, фрагментів чи сюжетних ліній свого твору у вигляді приміток та пояснень

Коментування, прийом висловлювання свого ставлення до сприйнятої інформації у тексті

Комікс, графічно-оповідний жанр, серія малюнків з короткими текстами, що утворює цілісну розповідь, книжка з такими малюнками

Комічне, метакатегорія естетики, яка відображає конфлікт суспільно значимої форми в поведінці і діях людини з нікчемністю соціального і морального змісту цієї дії, що не загрожує суспільним цінностям і долається через сміх

Компаратив, вищий ступінь порівняння прикметників або прислівників

Компаративістика, 1) мовознавча наука, що вивчає споріднені мови за допомогою порівняльно-історичного методу; 2) порівняльне вивчення фольклору, національних літератур, процесів їхньої

взаємодії, взаємовпливів на основі порівняльно-історичного методу

Компетенція культурна у комунікації, розуміння і орієнтація адресанта в базових елементах культури, крізь які усвідомлюється предметний (феноменальний) світ носіями певної ідіоетнічної мови.

Компіляція, виклад результатів чужих досліджень без самостійного опрацювання джерел, а також сама робота, створена таким методом

Композиція (у літературі), будова літературного твору

Кондаки, первісно назва сувоїв пергаменту, на яких записували християнські церковні піснеспіви, згодом — самі піснеспіви, в яких стисло викладали опис церковного свята або найважливіші моменти діянь святого

Кон'єктура, відновлення або виправлення зіпсованого тексту, який неможливо прочитати, ґрунтується на здогадах дослідника, упорядника тощо

Кониський, Георгій (1717–1795), релігійний письменник, церковний діяч; Україна

Кониський, Олександр Якович (1836–1900), письменник, громадський діяч; Україна

Кононенко, Євгенія Анатоліївна (нар. 1959), письменниця та перекладачка; Україна

Кононенко, Мусій Степанович (1864–1922), письменник, діяч кооперативного руху, популяризатор української друкованої продукції, член Братства тарасівців, активний учасник українського національно-культурницького руху наприкінці 19 — на початку 20 ст.; Україна

Конопніцька, Марія (1842–1910), письменниця, поет, новелістка, літературний критик і публіцист, класик літератури для дітей та юнацтва; Польща — Україна

Консерватизм, сукупність ідейно-політичних, ідеологічних і культурних течій, що спираються на ідею традиції й спадкоємності в соціальному та культурному житті

Контрафакція, виготовлення або поширення копій твору без згоди правовласників

Контркультура, культура, що протистоїть домінантній культурі

Конфлікт художній, зіткнення поглядів, інтересів двох або більше персонажів художнього твору

Концепт, продукт, що демонструє новаторську ідею, називають концепт-продукт, тобто випущена виробником в єдиному екземплярі модель, призначена для демонстрації громадськості; поняття, зміст поняття, смислове значення імені

Концептуалізація, поняттєва класифікація; процес пізнавальної діяльності людини, який полягає в осмисленні інформації, що надходить до неї і приводить до утворення концептів, концептуальних структур і всієї концептуальної системи

Концептуалізм (у мистецтві), напрямок постмодернізму, що виник у 1960-х — 1970-х

Концепція, система доказів того чи іншого положення, система поглядів на те чи інше явище, головний задум, провідна ідея наукової праці, художнього твору

Концепція культурно-історична, поєднувана єдністю, особливостями історичного та культурного розвитку і процесами взаємодії спільність

Копач, Іван (1870–1953), мовознавець та літературознавець, дійсний член НТШ (1935); Україна

Копелев, Лев Зиновійович (1912–1997), письменник, літературознавець-германіст, учасник правозахисного руху в СРСР, політв'язень; Україна — Росія — Німеччина

Копержинський, Костянтин Олександрович (1894–1953), літературознавець-славіст, мистецтвознавець, фольклорист, етнограф, дослідник українського театру 18–19 ст.; Україна — Росія

Копиленко, Олександр Іванович (1900–1958), письменник, критик, педагог, майстер творів для дітей та юнацтва; Україна

Копистенський, Захарія (?–1627), релігійний письменник-полеміст; Україна

Копірайт, авторське право та знак охорони авторського права (©)

Копія, точне відтворення предмета або тексту документа, яке при належному порядку засвідчення має таку саму юридичну силу, що й оригінал

Копія авторизована, копія авторського оригіналу твору, вичитана, виправлена та завізована автором

Копштейн, Арон Йосипович (1915–1940), поет; Україна — Росія

Кордуба, Мирон Михайлович (1876–1947), історик, письменник, публіцист; Україна

Кордун, Віктор Максимович (1946–2005), поет, теоретик, один із засновників і чільних представників київської школи; Україна

Коректура, виправлення помилок чи вад у текстовому або графічному матеріалах, які готують до виходу у світ за допомогою друкарських або інших способів

Коректурні знаки, система знаків, які використовують у процесі коректури (правки) тексту

Кореляція (у філології), 1) тип протиставлень, в основу якого покладено властивості одновимірності, привативності, пропорційності; 2) взаємна відповідність, взаємозв'язок і зумовленість мовних елементів; 3) співвіднесення процесів творення, виникнення та сприймання художнього твору

Кореспонденція, 1) повідомлення від кореспондентів із місць, надруковане у газеті, журналі; 2) жанр публіцистичної літератури, який подає аналіз фактів, пов'язаних єдиною темою, та їх коментування; 3) листування між окремими особами чи установами

Кореспонденція аналітична, поширений жанр сучасної журналістики

Корняну, Леонід Євдокимович (1909–1957), поет, драматург, фольклорист, перекладач на молдавську мову творів Т. Шевченка; Молдова

Корнійчук, Олександр Євдокимович (1905–1972), письменник, Голова НСПУ (1938–1941 і 1946–1953)

Корогодський, Роман Миронович (1933–2005), кінокритик, кіно- та літературознавець, учасник руху шістдесятників; Україна

Королева, Наталена Андріанівна (1888–1966), письменниця, мистецтвознавець; Україна

Королів-Старий, Василь Костянтинович (1879–1943), письменник, художник; Україна

Коротич, Віталій Олексійович (нар. 1936), поет, публіцист, перекладач, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1981); Україна

Коряк, Володимир Дмитрович (1889–1939), літературознавець, критик ортодоксального спрямування, автор розгромних виступів

- проти літераторів Розстріляного Відродження, зокрема М. Хвильового; Україна
- Косач, Михайло Петрович** (1869–1903), метеоролог та письменник, засновник метеорологічної служби на Харківщині, співзасновник та член літературного гуртка «Плеяда» (1888); Україна
- Косач, Ольга Петрівна**, див. **Олена Пчілка**
- Косач-Квітка, Лариса Петрівна**, див. **Леся Українка**
- Косач-Кривинюк, Ольга Петрівна** (1877–1945), письменниця, перекладачка; Україна
- Косач, Юрій Миколайович** (1908–1990), поет, прозаїк, драматург, одна з чільних постатей українського літературного та культурного життя в діаспорі; Україна — Чехія — Франція — Німеччина — США
- Косачі**, династія діячів українського національно-культурницького руху та письменників
- Косинка, Григорій Михайлович** (1899–1934), прозаїк, один з провідних майстрів новели в українській літературі, перекладач творів російської класики українською мовою, представник Розстріляного Відродження; Україна
- Костенко, Ліна Василівна** (нар. 1930), письменниця, поетеса, літературознавець, класик української літератури, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1987); Україна
- Костецький, Ігор (Мерзляков, Ігор В'ячеславович)** (1913–1983), письменник, критик, один із засновників та чільних теоретиків МУРу, перекладач класики західного модернізму українською мовою та творів української літератури німецькою, один з провідних українських літераторів у діаспорі; Україна — Німеччина
- Костомаров, Микола Іванович** (1817–1885), історик, поет-романтик, етнограф, фольклорист, громадський діяч, засновник та ідеолог Кирило-Мефодіївського братства; Україна
- Костюк, Григорій Олександрович** (1902–2002), літературознавець, іноземний член АН України (1992); Україна — США
- Кость Котко** (Любченко, Микола Петрович; 1896–1937), письменник-сатирик; Україна
- Котляревський, Іван Петрович** (1769–1838), письменник, поет і драматург, просвітитель, зачинатель української літературної

- мови, основоположник та класик новітньої української літератури; Україна
- Котляревський, Нестор Олександрович** (1863–1925), літературознавець, історик, публіцист, дослідник творчості М. Гоголя, академік Петербурзької АН (1909); Україна — Росія
- Котляревський, Олександр Олександрович** (1837–1881), славіст, один із засновників (1872) та голова (1877–1881) Історичного товариства ім. Нестора Літописця, опонент теорії про неавтохтонне походження українського народу, прихильник самотності української мови; Україна — Росія
- Котляревщина**, стильова бурлескна течія в українській літературі, що утворилася довкола творчості І. Котляревського
- Коцовський, Володимир Миколайович** (1860–1921), літературознавець, педагог, дійсний член НТШ (1899); Україна
- Коцюба, Гордій (Коцегуб, Гордій Максимович)** (1892–1938), письменник; Україна
- Коцюбинська, Михайлина Хомівна** (1931–2011), філолог, літературознавець, перекладач, представниця нонконформістської групи української інтелігенції другої половини 20 ст., Національна премія України імені Тараса Шевченка (2005); Україна
- Коцюбинський, Михайло Михайлович** (1864–1934), письменник, представник імпресіонізму, майстер малої епічної форми, класик української літератури; Україна
- Кочевський, Віктор Васильович** (1923–2005), поет, автор творів для дітей, перекладач вірменського національного епосу та творів вірменської літератури українською мовою; Україна
- Кочерга, Іван Антонович** (1881–1952), драматург, майстер історично-романтичної драми; Україна
- Кочур, Григорій Порфирович** (1908–1994), перекладач, поет, літературознавець, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1995); Україна
- Кошелівець, Іван** (1907–1999), літературознавець, критик, мемуарист, перекладач філософських та художніх творів з німецької та французької мов, один з провідних літературознавців української діаспори; Україна — Німеччина

- Кравців, Богдан Миколайович** (1904–1975), поет, літературознавець, перекладач; Україна
- Кравченко, Андрій Євгенович** (нар. 1956), літературознавець, педагог, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1996); Україна
- Кравченко, Уляна** (1860–1947), письменниця, педагог, активістка жіночого руху в Західній Україні; Україна — Польща
- Красівський, Зеновій Михайлович** (1929–1991), поет, учасник правозахисного руху в СРСР, член Української Гельсінкської групи (1979); Україна
- Крекотень, Володимир Іванович** (1929–1995), літературознавець; Україна
- Кремінь, Дмитро Дмитрович** (1953–2019), поет, публіцист, есеїст, перекладач, Національна премія України імені Тараса Шевченка (1999); Україна
- Крижанівський, Степан Андрійович** (1911–2002), літературознавець, поет, перекладач; Україна
- Кримськотатарська література**, сукупність літературних текстів кримськотатарською та іншими мовами, писаних кримськотатарськими авторами (або які вважають себе такими) та об'єднаних спільним історико-літературним процесом
- Кримськотатарський фольклор**, народна творчість кримських татар: пісні (йырлар), частівки (чынълар, манелер), прислів'я та приказки (аталар сезлери), загадки (тапмаджалар), епос (дестанлар), анекдоти (метисрелер), легенди (легендалар) та казки (масаллар)
- Криптографія**, 1) наука про математичні методи забезпечення конфіденційності (неможливості прочитання інформації стороннім) і автентичності (цілісності й справжності авторства) інформації; 2) спосіб тайнопису, зрозумілий лише втаємниченим
- Красномовство**, здатність людини висловлюватися усно перед третіми особами. Для нього характерне використання чіткої, вільної та переконливої мови, здатної привернути увагу слухачів
- «Критика» (журнал)**, літературно-критичний журнал, видавався в м. Харкові (1928–1932)

«Критика» (часопис), український інтелектуальний часопис аналітичної есеїстики, публіцистики та рецензій, видається в м. Києві від 1997

Критико-бібліографічний огляд, жанр літературно-художньої чи наукової критики, наближений до публіцистичної чи наукової статті

Критика літературна, відносно самостійний вид творчої діяльності, спирається на практичний тип мислення задля оцінювання художньої своєрідності нових літературних творів, їхньої естетичної вартості, виявлення провідних тенденцій літературного процесу.

Кропивницький, Марко Лукич (1840–1910), драматург, актор, театральний режисер, фундатор та корифей українського професійного театру; Україна

Крутікова, Ніна Євгенівна (1912–2008), літературознавець, член-кореспондент АН УРСР (1957); Україна

Крушельницький, Антін Владиславович (1878–1937), письменник та літературознавець, видавець, активний учасник українського національно-культурного відродження; Польща — Україна

Крушельницький, Іван Антонович (1905–1934), поет, драматург, літературознавець, живописець та мистецтвознавець, представник Розстріляного Відродження; Україна

Крушельницький, Тарас Антонович (1909–1934), письменник, представник Розстріляного Відродження; Україна

Ксенії (у літературознавстві), антична віршова форма, лаконічні дотепні хвалебні вірші на чийсь адресу

Кубофутуризм, локальний авангардистський напрям, заснований на переосмисленні ідей кубізму, футуризму, неопримітивізму

Кузнецов, Анатолій Васильович (1929–1979), письменник, автор документального роману «Бабин Яр»; Україна — Велика Британія

Кулик, Іван Юліанович (Ізраїль Юделевич; 1897–1937), письменник, політичний і громадський діяч; Україна

Куліш, Микола Гурович (1892–1937), драматург; Україна

Куліш, Пантелеймон Олександрович (1819–1897), письменник, історик, етнограф, автор правописної системи, що стала основою сучасного українського правопису, класик української літератури,

- одна з чільних постатей українського національно-культурного відродження; Україна
- Кулішівка**, український фонетичний правопис, запропонований П. Кулішем та використовуваний народовськими виданнями Галичини з 1860-х
- Кулик, Іван Юліанович** (1897–1937), письменник, Голова НСПУ (1934–1935); Україна
- Культура**, сукупність матеріальних і духовних цінностей, основним змістом яких є вищі досягнення людини і суспільства та їхнє творче втілення в результатах діяльності
- «Культура» (часопис)**, польський літературний і політичний часопис, що виходив у 1947–2000 за редакцією Є. Гедройця спершу в м. Римі, потім у м. Парижі
- «Культура і побут»**, часопис, літературно-мистецький додаток до газети «Вісті ВУЦВК», виходив у м. Харкові 1925–1928
- Культура духовна**, складова культури, яка безпосередньо не пов'язана з фізичним існуванням людини; сукупність здобутків науки, мистецтва, моралі; у вузькому розумінні — релігійна культура
- Культура масова**, культура стандартизованих форм, що поширюються на масову аудиторію; продукція культурних індустрій;
- Культура матеріальна**, сукупність усіх матеріальних цінностей, створених певною культурою, її уречевлена складова
- Культура світова**, збірне поняття, яким позначається сукупність усіх культур
- Культура традиційна**, культура традиційних суспільств, усталена культура
- Культура України**, електронна бібліотека, створена за ініціативою Національної парламентської бібліотеки України у листопаді 2010
- Культурно-історична школа**, група науковців, які досліджували фольклорні явища, твори мистецтва в культурно-історичному контексті, у зв'язку з середовищем, що породило їх. Виникла в Європі у середині 19 ст.
- Культурно-історичний тип**, позначення локалізованих в історичному часі та просторі великих соціокультурних формувань, що у своїй сукупності утворюють всесвітню історію

Кульмінація, важливий елемент сюжету: вирішальне, найгостріше зіткнення сил, які ведуть боротьбу, момент найвищого напруження в розвиткові змальованих у творі подій

Кундзіч, Олексій Леонардович (1904–1964), письменник; Україна

Купчинський, Роман Григорович (1894–1976), письменник, критик, композитор; Україна

«Кур'єр Кривбасу», літературний, політико-культурологічний і народознавчий місячний журнал, видавався у м. Кривому Розі у 1994–2017

Кухаренко, Яків Герасимович (1799–1862), письменник, етнограф; Україна

Кушнір, Володимир (1881–1933), публіцист, видавець, культурний діяч; Україна

«Лава» (журнал), літературно-критичний і політичний журнал, виходив у м. Одесі 1920 російською мовою

Лаврентіївський літопис, літописний список, переписаний у 1377, що містить найповнішу версію «Повісті минулих літ» і лежить в основі кількох інших редакцій літописного тексту

Лавріненко, Юрій Андріанович (1905–1987), літературознавець, публіцист; Україна

Лазаревський, Олександр Матвійович (1834–1902), історик, літературознавець, бібліограф; Україна

Лакиза, Іван Никифорович (1895–1938), критик, літературознавець; Україна

«Ланка» (літературна група), об'єднання літераторів, що діяло в м. Києві у 1924–1926

Ласло-Куцюк, Магдаліна Андріївна (1928–2010), громадська діячка, перекладачка, літературознавець; Україна — Румунія

«Ластівка» (альманах), літературний альманах, виданий Є. Гребінкою 1841

Латинізм, слова, запозичені з латинської мови, та загальновживані латинські вирази

Латинська література, література латинською мовою, зокрема латиномовна складова багатомовної української літератури раннього Нового часу

Латинський алфавіт, графічна система, що застосовується в більшості мов світу; у 19 ст. епізодично використовувалася для друку українських літературних творів

Ле, Іван, див. **Іван Ле**

Лебединець, Михайло Мусійович (1888–1934), письменник, політичний діяч; Україна

Лебідь, Ананій Дмитрович (1898–1937), літературознавець; Україна

Лев, Василь Михайлович (1903–1991), літературознавець, мовознавець; Україна

Левада (Косяк-Левада), Олександр Степанович (1909–1995), письменник-драматург; Україна

Левицький, Володимир Лукич (Василь Лукич; 1856–1938), громадський і культурний діяч, літературознавець, видавець; Україна

Левицький, Модест Пилипович (1866–1932), письменник, перекладач; Україна

Легенда, оповідний жанр фольклору й літератури, зазвичай міфологічного або історичного характеру

Лейтес, Олександр Михайлович (1899–1976), літературознавець, критик; Україна — Росія

Лейтмотив, головна тема або провідний мотив літературного твору

Лексика (у літературі), словниковий запас письменника або весь словниковий запас, використаний у конкретному творі

Леонінський вірш, поширений у середньовічній латиномовній літературі тип вірша з поєднанням гекзаметра й пентаметра, у якому римуються піввірші всередині одного рядка

Леонтович, Володимир Миколайович (1866–1933), письменник, громадсько-культурний діяч; Україна

Лепкий, Богдан Сильвестрович (1872–1941), письменник, педагог, перекладач, літературознавець, художник, професор Ягеллонського університету у м. Кракові; Україна — Польща

Лепкий, Сильвестр (1845–1901), письменник, громадський і культурний діяч; Україна

Лесевич, Володимир Вікторович (1838–1905), філософ, літературознавець, фольклорист; Україна

Лесич, Вадим, див. **Вадим Лесич**

Леся Українка (Косач-Квітка Лариса Петрівна) (1871-1913), письменниця, перекладач, фольклорист, культурний діяч; Україна

Лех, Юрій Миронович (нар. 1958), поет, перекладач, композитор, журналіст, один із найактивніших діячів української громади Аргентини

Лизанівський, Іван (1892–1934), видавець, літературознавець, громадський діяч; Україна

Липа, Іван Львович (1865–1923), письменник, громадський і культурний діяч, видавець, лікар; Україна

Липа, Юрій Іванович (1900–1944), письменник, громадський і культурний діяч, публіцист, лікар; Україна

Литвин, Юрій Тимонович (1934–1984), письменник, правозахисник, громадський діяч; Україна

Лишега, Олег Богданович (1949–2014), поет, драматург, перекладач; Україна

Лівицька-Холодна, Наталя Андріївна (1902–2005), поетеса, перекладачка; Україна — США — Канада

Лінгвістика тексту, галузь лінгвістики, що вивчає загальні закономірності творення тексту

Ліризм, одне з пафосно-стильових начал в естетичному сприйнятті й відображенні дійсності, що може виявлятися у творах усіх трьох родів літератури; відзначається відкритістю суб'єкта твору потенційному читачеві у викладі переживань, почуттів тощо

Лірика, рід літератури, до якого входять як поетичні, так і прозові твори, суб'єктом яких виступає ліричне «я» автора

Ліричний відступ, авторський відступ у художньому творі, у якому автор звертається безпосередньо до читача

Ліричний герой, особа, чиї думки, переживання, почуття, настрої виражені в ліричному вірші

Ліричні пісні, вид фольклорних поетичних творів, до якого входять різножанрові пісні, центральне місце в яких посідає почуттєве, особистісне сприйняття світу

Лірники, мандрівні співаки в Україні, здебільшого сліпі, що супроводжували спів грою на лірі

Ліро-епос, різновид поетичних й прозових художніх творів, у яких органічно поєднано принципи епічного зображення з ліричним вираженням

Лісняк, Юрій Якович (1929–1995), перекладач; Україна

Літераторів будинок ім. Василя Блакитного, літературний клуб у м. Харкові у 1926–1934, який був центром літературного життя УСРР кін. 1920-х — поч. 1930-х

Література, сукупність усіх писаних творів людської думки (художніх, науково-популярних, наукових, публіцистичних тощо) та записаних творів усної народної творчості

Література художня, сукупність художніх творів (поетичних або прозових), до художньої літератури за певних умов також зараховуються есеїстичні твори

«Література і мистецтво» (видавництво), «ЛіМ» видавництво, діяло в м. Харкові 1930–1934, утворене шляхом реорганізації Державного видавництва України як складник Державного видавничого об'єднання України

«Література і мистецтво» (часопис), додаток до газети «Вісті ВУЦВК», утворений після реорганізації часопису «Культура і побут», 1929–1930

«Література. Наука. Мистецтво» (часопис), додаток до газети «Вісті ВУЦВК», виходив у 1923–1924

Літературний інститут імені Т. Г. Шевченка НАН України, літературознавча наукова установа у складі НАН України

«Літературна критика» (часопис), літературно-критичний журнал, утворений 1935 внаслідок реорганізації журналу «За марксо-ленінську критику», виходив до 1940 у м. Києві

Літературна мова, унормований стандарт мови, що використовується в різних галузях суспільного життя

«Літературна Україна» (газета), газета, орган Національної спілки письменників України, виходить (із перервами під різними назвами) з 1927

Літературний процес, рух літературно-художньої творчості в усій сукупності її явищ, фактів і тенденцій

«Літературний ярмарок», літературний журнал, створений вихідцями із ВАПЛіте після її ліквідації; виходив у м. Харкові у 1928–1929

Літературні газети, газети, присвячені питанням літератури та суміжних явищ (мистецтва, гуманітарних наук тощо)

Літературні об'єднання, групи літераторів (поетів, прозаїків, драматургів, критиків, редакторів), створені на основі спільних інтересів, естетичних або політичних поглядів, близьких контактів із певною особою тощо

Літературні журнали, періодичні видання журнального типу, центральне місце в яких посідають публікації оригінальних і перекладних художніх творів та літературно-критичних текстів

Літературні музеї, музейні установи, які збирають, зберігають, вивчають і експонують матеріали, пов'язані з історією літературного життя певної країни або міста, з особою якогось літератора або групи літераторів тощо

Літературно-мистецький клуб ім. Василя Симоненка, літературне об'єднання українських письменників в Австралії, створене 1954, носить ім'я В. Симоненка з 1966

«Літературно-науковий вісник» (Літературно-науковий вісник, ЛНВ), літературно-науковий і суспільно-політичний журнал, що виходив у м. Львові 1898–1906 та 1922–1932 і в м. Києві 1907–1914 і 1917–1919; 1933 реорганізований у журнал «Вісник» («Вісник»)

Літературознавство, сукупність наукових дисциплін, що досліджують літературу (історія літератури, теорія літератури, літературна текстологія, літературне джерелознавство тощо)

«Літопис Самійла Величка», козацький літопис, пам'ятка української ранньомодерної історіографії, перша пол. 18 ст.

«Літопис Самовидця», пам'ятка української історіографії й історичної прози кін. 17 ст.

«Літопис “Червоної калини”», історично-мистецький і літературний журнал, що виходив у м. Львові з жовтня 1929 до серпня 1939

Літописи, пам'ятки історіографії, давньоруської й староукраїнської літератури, які містили хронологічний виклад подій за роками, аналог західноєвропейських хронік

Літота, художній прийом, що полягав у навмисному применшенні рис описуваного предмета або явища, протилежність гіперболі

Літургійна драма, жанр середньовічної літератури, який являв собою діалогічну театралізацію католицького богослужіння

Літургійна поезія, жанр релігійної поезії, твори якого є складовим елементом богослужіння

Лічилки, жанр дитячого фольклору та стилізованих під нього літературних творів

Лобода, Андрій Митрофанович (1871–1931), літературознавець, етнограф, фольклорист; Україна

Логаеди, різновид античного вірша, що утворюється поєднанням дактиля або анапеста, з одного боку, і ямба або хорей, з іншого

Логвин, Юрій Григорович (1939–2019), письменник, художник-графік; Україна

Логогриф, стилістичний прийом, що полягає в послідовному відкиданні складів від якогось слова, внаслідок чого утворюється ланцюг інших слів, вірш або фраза

«**Логос**» (літературна група), літературне об'єднання молодих літераторів у м. Львові у 1927–1931

Лозинський, Йосип Іванович (1807–1889), мовознавець, етнограф, публіцист; Україна

Лозинський, Михайло Михайлович (1880–1937), політичний і громадський діяч, перекладач, літературознавець; Україна

Лойцкер, Юхим Борисович (1898–1970), літературознавець; Україна

Лопатинський, Лев-Зеновій Васильович (1868–1914), письменник, театральний діяч, мемуарист; Україна

Лотоцький, Антін Львович (1881–1949), письменник, перекладач; Україна

Лотоцький, Лев Антонович (1850–1926), письменник; Україна

Лотоцький, Олександр Гнатович (1870–1939), письменник, публіцист, громадський діяч; Україна

Лубківський, Роман Мар'янович (1941–2015), поет, перекладач, дипломат, громадський діяч; Україна

Лукаш, Микола Олексійович (1919–1988), перекладач, поет, літературознавець, лексикограф; Україна

Лукашевич, Платон Якимович (1806–1877), етнограф, фольклорист; Україна

Лукич, Василь, див. **Левицький, Володимир Лукич**

Луків, Микола Володимирович (нар. 1949), поет, громадський діяч; Україна

Лукіянович, Денис Якович (1873–1965), письменник, літературознавець; Україна

Луна (ехо), поширений у бароковій поезії різновид курйозних віршів, особливістю якого є повтор у парному рядку останнього складу непарного рядка, унаслідок чого утворюється нове слово

Луцький, Остан Михайлович (1883–1941), поет, критик, політичний діяч, один із представників раннього модернізму в Галичині; Україна

Луцький, Юрій Остапович (1919–2001), літературознавець, син Остапа Луцького; Україна

Лучкай (Поп), Михайло Михайлович (1789–1843), мовознавець, історик, етнограф, фольклорист; Україна

Лучук, Володимир Іванович (1934–1992), поет, перекладач; Україна

Лучук, Іван Володимирович (нар. 1965), поет, літературознавець, перекладач; Україна

Львівський літопис, пам'ятка української історіографії й літератури 17 ст.

Любченко, Аркадій Панасович (1889–1945), письменник, секретар ВАПЛіте, який зберіг у своєму особистому архіві й вивіз за кордон важливі документи про історію цієї організації; Україна — Німеччина

Любченко Микола Петрович, див. **Кость Котко**

Лятуринська, Оксана Михайлівна (1902–1970), письменниця, скульптор; Україна

Ляхоцький, Антін Михайлович (1853–1918), громадський і культурний діяч, видавець; Україна — Швейцарія

Лященко, Аркадій Якимович (1871–1931), літературознавець, член-кореспондент ВУАН (1926) та АН СРСР (1928); Україна — Росія

Наукове видання

**ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ.
ТЕМАТИЧНИЙ РЕЄСТР ГАСЕЛ
з напряму «Філологічні науки»**

(в 2-х частинах)

Частина 1

Укладачі:

**к.і.н. Гірік Сергій Іванович
к.філол.н. Мудрак-Ковалів Олеся Вікторівна**

**За ред. д.і.н., проф.
А. М. Киридон**

*Комп'ютерна верстка
М. Гутман*

Підписано до друку 26.10.2022 р.
Формат 60×84/16. Друк офсетний. Ум. друк. арк 15.35.
Наклад 100 пр. Зам. №

ТОВ «ДІА»
03022, м. Київ, вул. Васильківська, 45
тел./факс: +38 (044) 2669843
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1149 від 12.12.2002

